



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Кафедра управління земельними ресурсами

ВОЛИК ТЕТЯНА ГРИГОРІВНА

«Конкурентоспроможність сільськогосподарського землекористування
України в сучасних реаліях»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня
галузі знань 19 «Архітектура та будівництво»
спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій»
за освітньо-професійною програмою «Землеустрій та кадастр»

Науковий керівник:
Лазарева О.В., д-р екон. наук, професор

Рецензент:
Демидова Л.М.
заступник директора
ТОВ «Український експертний центр по
вимірюванню та оцінці»

Миколаїв 2023

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ.....	8
1.1. Теоретико-методичні засади конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.....	8
1.2. Нормативно-правове забезпечення землекористування.....	12
1.3. Оцінка формування конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування на сучасному етапі розвитку країни.....	18
Висновки до розділу 1.....	23
Розділ 2. ДІАГНОСТИКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ.....	25
2.1. Динаміка еколого–економічного використання сільськогосподарського землекористування.....	25
2.2. Механізм забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.....	29
2.3. Управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського землекористування.....	35
Висновки до розділу 2.....	40
Розділ 3. ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	42
3.1. Еколого-економічні аспекти ефективного сільськогосподарського землекористування.....	42
3.2. Конкурентні стратегії забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.....	46
3.3. Конкурентні засади земельного менеджменту в сучасних умовах.....	56
Висновки до розділу 3.....	62
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	64
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

ВСТУП

Важливою стратегічною складовою національної економіки України є ресурсний потенціал аграрного сектору, що формує її продовольчу безпеку та незалежність. Аграрна політика держави в сучасних умовах повинна враховувати необхідність інтеграції країни до світогосподарського простору. Необхідною умовою досягнення цієї стратегічної мети є перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний капіталізований сектор економіки держави. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування є процесом змін, який потребує дієвого управління та стратегічного підходу до всіх його організаційних складових частин.

Дослідження проблеми продуктивності використання ресурсного потенціалу та шляхів підвищення конкурентоспроможності землекористування відображено в працях Лазаревої О.В., Горлачука В.В., Матвеева П. М., Коробської А. О., Ступницького О.І., Третяка А.М., Ступеня Р.М. та багато інших. Удосконалювали методологічні підходи до оцінювання рівня конкурентоспроможності такі науковці як Виноградов О.А. та Ступницький О.І. та інші вчені.

Незважаючи на наявність значного обсягу наукових праць з цієї теми, залишається актуальним дослідження питань забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування за рахунок його стратегічного розвитку. У сфері управління земельними ресурсами недостатньо дослідженими залишаються питання факторів формування й підвищення ефективного використання земельними ресурсами.

Тому в даному дослідженні розкрито авторське бачення розв'язання існуючої проблеми. В цьому і проявляється актуальність роботи, її мета і завдання дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення і розвиток науково-методичних засад щодо удосконалення

управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського землекористування. У ході написання кваліфікаційної роботи мною було виконано ряд завдань:

- обґрунтувати засади конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування;
- розкрити нормативно-правове забезпечення землекористування;
- описати формування конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування на сучасному етапі розвитку країни;
- охарактеризувати динаміку еколого–економічного використання сільськогосподарського землекористування;
- проаналізувати механізм забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування;
- охарактеризувати управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського землекористування;
- описати еколого–економічні аспекти ефективного сільськогосподарського землекористування;
- запропонувати стратегії забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування;
- описати програму управління земельними ресурсами в сучасних умовах.

Об’єктом дослідження є процес формування механізму перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний капіталізований сектор економіки держави.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти формування механізму забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.

Методи дослідження. Теоретичну основу магістерського дослідження становлять сучасні досягнення, положення і принципи ефективного використання земельних ресурсів, дослідження питань щодо встановлення

головних факторів підвищення рівня конкурентоспроможності в сучасних умовах.

Для досягнення поставленої мети у кваліфікаційній роботі використані такі методи і прийоми: аналіз і синтез при обґрунтуванні теоретичних положень і рекомендацій; монографічний – для аналізу наукових поглядів вчених щодо досліджуваної проблеми; статистичний – для узагальнення статистичних даних щодо розвитку землекористування; аналогії та узагальнення – для розробки системи заходів щодо обґрунтування механізму забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.

Інформаційною базою дослідження є Закони України, постанови Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України, наукові праці провідних українських вчених, публікації в мережі Інтернет, власні висновки здобувача магістерського рівня.

Наукова новизна одержаних результатів. Результати виконаного дослідження вирішують теоретико-прикладну задачу розвитку та узагальнення теоретико-методичних основ щодо забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування України в сучасних реаліях.

Найвагоміші наукові результати полягають у наступному:

удосконалено:

– основні підходи та заходи щодо формування стратегії конкурентоспроможності, яка допоможе сільськогосподарським виробникам максимізувати економічну цінність своїх підприємств, водночас гарантуючи, що земля використовуватиметься в екологічно відповідальний спосіб.

– програму управління земельними ресурсами в сучасних умовах, яка спрямована на сприяння сталому використанню та розвитку земельних ресурсів, шляхом планування землекористування, права власності, регулювання ринку та охорони навколишнього середовища, з кінцевою метою створення прозорої та ефективної системи управління землею.

дістали подальшого розвитку:

– перспективи розвитку та функціонування ринку землі в Україні, такі як, залучення іноземних інвестиції у розвиток аграрного сектору, для відродження та покращення інвестиційного клімату в країні. Розроблення нової стратегії і тактики ефективного використання земельних ресурсів, яка відповідає сучасним умовам і забезпечує дотримання законодавства під час продажу та оренди земельних ділянок усіх типів не тільки в мирний, а й у воєнний час;

– засади щодо управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського землекористування, які базуються на обґрунтуванні його ключових складових;

– конкурентні принципи управління земельними ресурсами, які базуються на застосуванні методів і стратегій, що сприятиме ефективному управлінню земельними ресурсами в сучасних умовах.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретико-методичні положення роботи, висновки та рекомендації можуть бути використані у практичній діяльності місцевих органів Держгеокадастру України, органів виконавчої влади, фізичних та юридичних осіб, зокрема сільськогосподарських виробників.

Особистий внесок. Наукове подання для захисту містить самостійну дослідницьку пропозицію, яка висвітлює власні досягнення автора щодо удосконалення та розширення стратегії забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування. У роботі використовуються лише концепції та внески, створені виключно автором, за винятком будь-яких спільно написаних наукових публікацій.

Публікації. За темою кваліфікаційної роботи опубліковано дві наукові публікації у фахових виданнях України, що індексуються у міжнародних науково-метричних базах, зокрема у таких виданнях, як Причорноморські економічні студії №77, 2022 р., Молодий вчений №1 (113), 2023р.

Обсяг та структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 75 сторінок, з них 68 сторінки – основного тексту. Матеріали дисертації містять 2 рисунка. Список використаних джерел нараховує 43 найменування.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

1.1. Теоретико-методичні засади конкурентоспроможності сітьськогосподарського землекористування

Сучасне землекористування в Україні відображає переважання великомасштабного сільського господарства серед інших галузей економіки. Зростання ринкової економіки та важливість екологічних і фінансових проблем визначають особливу роль спеціального регулювання виконавчої влади у питаннях земельних ресурсів [35, с.1-3].

Використання сільськогосподарських угідь в Україні є складним і взаємозалежним сектором, який не тільки задовольняє потреби країни в поживних і економних продуктах харчування, але й відіграє значну роль у вирішенні глобальної продовольчої кризи, експортуючи більшість сільськогосподарської продукції в усьому світі. На відміну від багатьох галузей промисловості, технологія, яка використовується в сільському господарстві, глибоко пов'язана з навколишнім середовищем, а земля є основним джерелом виробництва.

Отже, основними галузями сільського господарства в Україні є:

- садівництво;
- зернове господарство;
- переробні галузі технічної промисловості - галузь промисловості в якій для виробництва сировини використовуються продукти сільського господарства (бавовна, вовна тощо).
- кормове виробництво - окремі галузі виробництва, заготівлі та переробки кормів для сільськогосподарських та домашніх тварин. В

основному земля використовується для вирощування лугових трав, баштанних, бульбоплодів і коренеплодів;

Тваринництво – це галузь сільського господарства, яка займається розведенням великої рогатої худоби, свинарством, вівчарством, птахівництвом та ін. На структуру, розміщення та спеціалізацію тваринництва впливає наявність та характер кормової бази [39].

Сільськогосподарське виробництво багато в чому залежить від того, які культури необхідно вирощувати і чи є для них відповідні умови. Ні одна частина економіки так не залежить від рослинного світу та кліматичних умов, як сільське господарство. Це пов'язано насамперед з тим, що земля використовується як унікальний, штучно не відновлюваний, різний за родючістю та місцем розташування засіб виробництва. При правильному використанні земля не тільки втратить свої корисні властивості, але й покращить та підвищить свою цінність.

У сільському господарстві виробництво рослинної і тваринної продукції пов'язане з дією природних законів. Тому генетично обумовлені періоди росту рослин і тварин не піддаються регулюванню. Сезонний характер вирощування сільськогосподарської продукції визначає ритм роботи виробничих підприємств.

Для сільського господарства характерні низька оборотність виробничого капіталу, короткий період сезонного використання, високі капіталовкладення в продукцію.

Специфіка сільськогосподарського землекористування вимагає значної сезонної мобілізації сил працівників, оскільки необхідно без витрат посіяти, зібрати та обробити земельні ділянки для можливості їх подальшого використання. У цій галузі існує значний розрив між робочим часом і часом виробництва для отримання чистого прибутку.

Велика залежність сільськогосподарського виробництва від природних умов вимагає створення страхових фондів від посухи, повеней, граду та

інших стихійних лих, які можуть перешкоджати ефективному використанню земель, що в свою чергу передує отриманню прибутку [1].

Великий розрив між робочим часом і кінцевим результатом, який має місце при сезонному виробництві, суттєво впливає на формування доходів працівників сільського господарства, оскільки загальна сума їхнього доходу буде відома лише після реалізації сільськогосподарської продукції.

Основними особливостями розвитку сільськогосподарського землекористування України є [29]:

- тісне переплетення і взаємодія економічних законів з природними;
- безпосередня взаємодія людини з природними стихіями в процесі виробництва;
- специфіка економічних законів у цій сфері, з особливою роллю землі та інших природних факторів у процесі сільськогосподарського виробництва;
- широкий спектр природно-кліматичних умов, якості та розташування ділянок щодо ринків збуту сільськогосподарської продукції;
- разом з соціальними факторами, що підвищують продуктивність праці, присутність природних факторів виробничих сил, наприклад, хімічний і механічний склад ґрунту і організмів;
- значний розрив між робочим періодом і часом отримання кінцевого результату.

Як основний актив нерухомості, земля має унікальну цінність для бізнесу та життя людей. Вона має особливу цінність для суспільства, оскільки, є основним природним елементом у сфері торгівлі, прямо чи опосередковано бере участь у виробництві товарів.

Право власності на землю та право землекористування є формою господарювання економічної оборотності та ринкових механізмів, які містяться в землі як одному з найважливіших засобів виробництва.

Оскільки соціальний розвиток сільської місцевості має велике значення для розвитку ефективного використання земель сільськогосподарського

призначення, варто виділити основні завдання політики розвитку країни у соціальній сфері, до яких належать: регулювання ситуації з сільським населенням за направленням, їх благоустрій, поліпшення матеріального добробуту та умов життя сільських жителів, захист існуючої мережі сільських поселень, активізацію сіл та інших сільських поселень, забезпечення достатньо високого рівня розвитку матеріально-технічної бази, підвищення розміру фінансової підтримки підприємств та закладів соціальної інфраструктури.

Важливим є надання нерухомої підтримки розвитку сільськогосподарського виробництва з метою підвищення рівня врожайності сільськогосподарських культур шляхом ефективного та раціонального використання земель. Забезпечення захищеності суб'єктів господарювання на землі при використанні земельних та трудових ресурсів має базуватися на таких принципах [41, с. 264]:

- недопущення зниження рівня та якості життя населення, шляхом розвитку політики «людського чинника»;
- оптимізація співвідношення галузей рослинництва і тваринництва, що забезпечать взаємовигідний ефект господарської діяльності суб'єктів господарювання;
- створення дієвої системи заходів, яка буде спрямована на поліпшення екологічного стану земельних ресурсів;
- мотивація екологізації сільськогосподарського виробництва та раціонального використання земельних ресурсів;
- забезпечення максимального прибутку з одиниці площі, при мінімальних на це затратах, за умови збереження якості продукції та без погіршення стану земель;
- дотримання чинного законодавства України та обов'язкова відповідальність за його порушення;

Питання правильної організації території і раціонального, ефективного використання земель нині набули особливого значення, яке потребує нових і

оригінальних досліджень, задля збільшення конкурентних можливостей українсько аграрного сектору.

1.2. Нормативно-правове забезпечення землекористування

Переростання України в демократичну правову державу зумовлює необхідність формування цілісної системи земельного законодавства, яка б відповідала вимогам і прагненням суспільства. Масштабне впровадження земельної та аграрної реформ в Україні, що торкнулося різних сфер суспільного життя, призвело до запровадження багатьох нових законів та нормативних актів щодо використання та охорони землі. Однак значна кількість законів, хоча технічно й не скасовані, фактично вже не діють через невідповідність критеріям для визнання їх втрати чинними.

Варто зазначити, що чинні суб'єкти законотворчої діяльності не завжди надають перевагу існуючій системі земельного права та законодавства у своїй роботі. Тому прийняті ними нові акти земельного законодавства інколи не відповідають чинному законодавству та можуть містити суперечливі правові положення.

Недоліки в окремих законодавчих структурах і, як наслідок, правозастосовна практика призводять до прогалин, які спотворюють загальну нормативно-правову базу для управління земельними ресурсами в Україні [23, с. 165-171].

Стратегічною правовою базою управління земельними ресурсами є сучасна Конституція України, прийнята Верховною Радою 28 червня 1996 року.

Згідно з першорядним документом нашої держави, земля вважається національним надбанням і перебуває під охороною держави. Основний Закон гарантує право власності на землю, що набувається та здійснюється громадянами, юридичними особами та державою. Конституція України наголошує на значенні землі в усіх сферах життя та відокремлює її від інших

33 суб'єктів нерухомості. Він окреслює принципи її особливої охорони та визнає три форми власності на землю: приватну, державну та комунальну.

Конституція України у статті 13 [9], визначає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідають за забезпечення права власності громадян у межах, визначених Конституцією. Кожен громадянин України має право власності на землю, що визначено прямими правовими нормами Конституції. Однак це право не включає заподіяння шкоди землі, окремим особам чи суспільству під час землекористування. Конституція також встановлює правові засади управління землею, забезпечення рівного ставлення до всіх власників землі, засад землекористування громадянами та юридичними особами, регулює державний контроль за володінням, використанням і охороною землі.

Отже, управління земельними ресурсами має ґрунтуватись на Конституції України. Будь-яке рішення, яке суперечить Конституції, є незаконним, вона є основою для розвитку та вдосконалення управління земельними ресурсами, як зазначено у статті 8 [9], яка диктує, що закони та нормативно-правові акти мають створюватися відповідно до основного закону.

Земельний кодекс України є найважливішим законодавчим актом, який забезпечує міцну правову основу для ефективного господарювання. Він регулює раціональне використання та охорону земель, сприяє рівномірному розвитку всіх форм власності та господарювання на землі, охороняє родючість ґрунтів, зміцнює природне середовище, захищає права громадян, підприємств, установ та організацій щодо землі [2].

Земельний кодекс України містить вичерпний комплекс норм і правил ефективного управління земельними ресурсами, приведення у відповідність із конституційними положеннями прав громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави на землю. Він ґрунтується на принципах рівних прав власності і покликаний забезпечити раціональне використання та охорону землі для нинішніх і майбутніх поколінь. Кодекс закріплює основні

норми Конституції України, зокрема визнання землі основним національним надбанням, що потребує особливої охорони з боку держави; обов'язок держави підтримувати екологічну безпеку та екологічну рівновагу; обмеження примусового відчуження приватної власності; прав, що підлягають відшкодуванню, із застереженням, що користування майном не повинно завдавати шкоди правам, свободам і гідності громадян, суспільним інтересам, екологічному стану землі.

Земельний кодекс вирішує питання власності на землю шляхом надання можливості громадянам, юридичним особам, територіальним громадам і державі на законних підставах стати власниками землі. Іноземні громадяни та особи без громадянства можуть мати у власності ділянки несільськогосподарського призначення в межах населених пунктів та землі несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів, на яких розташована їх приватна власність. Землі сільськогосподарського призначення, отримані у спадщину іноземними громадянами та особами без громадянства, підлягають відчуженню протягом року. Основним способом набуття громадянами та юридичними особами права власності на землю є цивільно-правові угоди купівлі-продажу, дарування, оренди [11, с. 12-17].

Основою законодавчого регулювання використання землі – основного національного багатства України є Земельний кодекс України № 2768-III, який набув чинності 25 жовтня 2001 року [2]. Для подальшого утвердження положень Кодексу прийнято близько 50 законодавчих та нормативно-правових актів, спрямованих на активізацію та завершення земельної реформи та становлення цивілізованих ринкових земельних відносин. Після прийняття Земельного кодексу були прийняті додаткові законодавчі акти щодо регулювання земельних відносин в Україні.

Таким чином, закони та нормативно-правові акти, які регулюють діяльність основних служб та органів землеустрою в Україні, формують основу управління, контролю та спрямування більшості процесів, пов'язаних з організацією, концептуалізацією та регуляторними функціями.

В сучасних умовах держава повинна підтримувати власників і землекористувачів через міжгалузевий паритет у використанні земельних ресурсів та відтворення продуктивності і родючості земель шляхом впровадження захисних систем землеробства.

Оцінюючи сучасний стан землекористування, його завданнями на сьогодні є збільшення виробництва екологічно чистих харчових продуктів на основі розробки системи природоохоронних заходів, забезпечення вільного балансу дефіциту гумусу в ґрунті на основі визначення оптимальної системи сівозміни та збільшення прибутку за рахунок мінімізації витрат на основі використання ресурсозберігаючих технологій.

В аграрному секторі економіки необхідно підвищувати ефективність виробництва на основі раціонального використання земельних ресурсів та стимулювати розвиток галузей економіки з урахуванням плати за користування землею.

Відповідно до передбачених цілей першочерговими завданнями щодо реалізації ефективної земельної політики мають бути: обґрунтування ринкових пріоритетів аграрної реформи на передбачений період, що потребує розробки плану очікуваного стану землеустрою; використання різних категорій і форм власності; розроблення принципів, методів і механізмів управління землекористуванням з урахуванням комплексності економіки, застосування важелів впливу на земельні суб'єкти господарювання для забезпечення раціонального використання та охорони земель; розроблення загальнодержавних і регіональних програм охорони та використання земель; розробляти схеми та проекти землеустрою, що сприяють забезпеченню оптимальної структури агроландшафтів, власності та землекористування; консолідація зусиль, спрямованих на розробку та реалізацію стратегії розвитку раціонального землекористування і, як наслідок, формування пріоритетів державної земельної політики. Реалізацію окреслених пріоритетів земельної політики слід розглядати в контексті наукового обґрунтування напрямів державної земельної політики [25, с. 337].

Одним із напрямів цього є удосконалення чинного аграрного законодавства відповідно умовам раціонального використання та охорони ґрунтового ресурсу, тому необхідно адаптувати чинне аграрне законодавство до вимог землекористування на ринку, оскільки нормативно-правові акти дуже часто є суперечливими, а в інших законодавчих актах спостерігається розпорошеність норм аграрного права. Земельний кодекс має бути доповнений статтями прямої дії, які дозволять усунути протиріччя між державною та регіональною владою.

Земельна політика в Україні має формуватися на основі створення умов для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, що сприятиме надходженню коштів до державного та місцевих бюджетів землекористування, забезпеченню умов раціонального використання та охорони землі.

Для розвитку державного регулювання земельних відносин у державі необхідно здійснити такі заходи [35]:

- удосконалити систему цінової політики з урахуванням даних експертної оцінки земельних ділянок та коригування цін на землю відповідно до обставин;
- провести нормативну грошову оцінку земель в Україні та на основі отриманих даних встановити податок на землю, а також забезпечити його сплату власниками та користувачами ділянок;
- удосконалити систему компенсації витрат, понесених під час ведення сільськогосподарської діяльності, які виникають у зв'язку зі зміною цільового призначення земельної ділянки, конфіскацією або наявністю обмежень на користування землею;
- внести зміни до системи штрафів за недотримання законодавства у сфері землекористування, невжиття заходів щодо охорони землі та підвищення її родючості, недодержання вимог щодо раціонального використання земель;

– створити систему, яка б забезпечувала збір коштів від земельного податку в розмірі 30% суми для наповнення спеціального фонду для забезпечення можливості раціонального використання та охорони земельних ресурсів;

– забезпечити використання інструментів управління земельними відносинами на державному рівні шляхом створення аграрного банку та фонду охорони земель, як одного з елементів бюджету України.

Відповідно до законодавства можна виділити наступні основні функції управління земельними ресурсами [31, 37, с. 90-92]:

1) дотримання положень державної політики щодо використання земель, охорони земельних ресурсів, підвищення рівня розвитку земельних відносин, забезпечення правильного поділу земель відповідно до основного цільового призначення, створення раціонального використання земельних ресурсів, створення раціональне використання земельних ресурсів, що забезпечує правильний розподіл ділянок відповідно до основного цільового призначення; що в свою чергу забезпечить розвиток ефективного землекористування;

2) надання інформації основним контролюючим органам щодо володіння, користування та розпорядження землею (маються на увазі такі дії, як правові, економічні, екологічні) шляхом прийняття спеціальної системи та порядку використання земель та охорони земельних ресурсів;

3) визначення та затвердження території меж адміністративно-територіальних одиниць, власників землі та користувачів ділянок, територій, до складу яких входять землі особливої природоохоронної цінності та виділені з метою збереження природного різноманіття ландшафтів, рослинного і тваринного світу, земля, пов'язана з відпочинком і оздоровчими потребами, також має особливе історичне значення;

4) розроблення прогнозу, проектування та організації раціонального землекористування та охорони земельних ресурсів на державному, територіальному та місцевому рівнях;

5) організація землеволодінь сільськогосподарських підприємств, товариств і об'єднань з метою забезпечення умов для поліпшення землекористування та охорони сільськогосподарських угідь, а саме еколого-економічної складової, контролю за розташуванням земельних ділянок, дотриманням сівозміни, тощо;

б) розроблення та впровадження спеціальної системи заходів, що передбачає збереження агроландшафтів, поліпшення малопродуктивних земель, збереження природних властивостей ґрунтів і підвищення їх родючості, заходів, спрямованих на запобігання виснаженню ґрунтів, розвитку ерозійних процесів, а також у сфері охорони здоров'я та розвитку ерозійних процесів, забруднення, заболочення, засолення, підвищення кислотності ґрунтового середовища тощо [24, 189];

7) отримання інформації про площі земель та їх якісні властивості, а також необхідної інформації для моніторингу земельних ресурсів, організації контролю у сфері використання та охорони земель.

Підводячи підсумок, можна зазначити, що екологізація землекористування в країні неможлива без відповідної нормативно-правової бази, яка зможе забезпечити виконання заходів з охорони земель. При розробці нормативно-правової бази недостатньо уваги приділяється саме екологічному регулюванню землекористування, що в свою чергу призводить до безсистемного використання землі, високої розораності території та деградаційних процесів.

1.3. Оцінка формування конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування на сучасному етапі розвитку країни

Недостатня інституційна інфраструктура, зокрема погано функціонуючий державний земельний кадастр, який не містить оновленої інформації про цінні земельні ресурси та їх якість, неадекватна оцінка

земельних ділянок на основі оновлених якісних та кількісних даних, а також брак високоосвічених фахівців, які спеціалізуються на екологічно чистих сільського господарства та виробництва екологічної продукції, перешкоджає ефективному функціонуванню планування землекористування. Це призводить до відсутності необхідної інформації та ресурсів для забезпечення належного управління землекористуванням.

Наразі вкрай необхідно прискорити інституційні перетворення та оцінити вплив різних організацій на вирішення питань землекористування. Для забезпечення сталого та екологічно безпечного розвитку землекористування вкрай важливим є вжиття заходів щодо інституційного вдосконалення аграрного сектору. Накопичений досвід управління земельними ресурсами висвітлює необхідність удосконалення інституціоналізаційного підходу землекористування, що сприятиме його ефективному розвитку. Звідси випливає висновок, що формування відповідної інституційної бази є вирішальним кроком до формування грамотної державної політики щодо раціонального використання земельних ресурсів [40, с. 70-73].

Для усунення інституційних недоліків у сфері землекористування вкрай важливо створити середовище, яке підвищує його конкурентоспроможність, оптимізує структуру землекористування та реалізує ефективні стратегії управління земельними ресурсами, які сприятимуть створенню сучасного конкурентного ринкового середовища. У той же час надзвичайно важливо, щоб екологічний аспект розвитку був включений в інституційну структуру, сприяючи як екологічній, так і економічній стабільності навколишнього середовища.

Необхідно ретельно розглянути інституційні аспекти землекористування через особливу та критичну природу землі як ресурсу. Необхідно забезпечити певні суспільні інтереси, зберігаючи права як землевласників, так і тих, хто користується землею. Однак право власності на землю не повинно забезпечувати власнику необмежений контроль над нею.

Ступінь регулювання необхідно визначати через поєднання адміністративно-правових та економічних принципів.

Стабільність сільськогосподарського виробництва є вирішальним елементом визначення конкурентоспроможності землекористування. Ця стабільність підтримується декількома ключовими факторами, зокрема добре налагодженим макро- та мікросередовищем, існуванням правових інститутів, які сприяють співпраці між різними суб'єктами, що займаються землекористуванням, наявністю здорової конкуренції в галузі, яка є рушійною силою економічного розвитку, та сприятлива атмосфера для інвестування як місцевих, так і міжнародних інвесторів. Усі ці елементи разом створюють сприятливе середовище для сталого та ефективного землекористування [36, с. 60-63].

Тому можна вважати, що основними інституційними факторами, які дозволяють обґрунтувати конкурентоспроможність землекористування, є наступні чинники, які наведено нижче (табл. 1.1).

Слід зазначити, що інститути складаються з кількох взаємопов'язаних підсистем, включаючи політичні, економічні, соціальні, екологічні, організаційні та економічні компоненти.

Політична підсистема інституціоналізації включає формування відповідного нормативно-правового забезпечення, спрямованого на створення інституту цивілізованого ринку землі.

Виходячи із повноважень, які покладені на місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування у сфері регулювання територіальних органів земельних ресурсів є не підготовка проектів рішень або висновків органів місцевого самоврядування, а внесення пропозицій відповідному органу місцевого самоврядування з питань у сфері земельних відносин.

Таблиця 1.1

Інституційні чинники обґрунтування конкурентоспроможності
землекористування

Інфраструктурне забезпечення ринку землі	Інноваційні технології а землекористуванні	Вища освіта та рівень професійної підготовки землевпорядників та землекористувачів
Державна підтримка аграрних підприємств	Пріоритетність екологічних вимог над економічними	Наявність оновлених технологій
Агробіокліматичний потенціал регіону	Кооперація господарської діяльності	Створення умов для підвищення ефективності сільського виробництва
Макроекономічна політика держави	Інтеграція з підприємствами переробної сфери	
Узгодження податкової політики з фінансовими можливостями підприємства	Обґрунтовані підходи щодо залучення інвестицій	

Джерело: сформовано автором на основі [14, с. 64]

Можливість формування та реалізації державної і місцевої політики у системі управління земельними ресурсами пролягає через економічну підсистему, що включає в себе такі інститути, як плата за землю, що відповідно до Закону України «Про плату за землю» [3] запроваджується з метою формування джерел коштів для фінансування заходів щодо раціонального землекористування і охорони земель, відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва, підвищення родючості ґрунтів, ведення державного земельного кадастру, здійснення землеустрою, виконання робіт з визначення грошової оцінки землі та моніторингу земель, розвитку інфраструктури населених пунктів. Зазначені кошти повинні

використовуватись виключно для фінансування заходів з охорони земель та заходів, пов'язаних із забезпеченням раціонального використання земельних ресурсів [30, с. 109-115].

Екологічна підсистема передбачає дотримання норм раціонального використання та охорони земель. Відповідно ж вирішення екологічних проблем вбачаємо у збільшенні в структурі землекористування частки природних ландшафтів, забезпечуючи екологічну цілісність. Це активізуватиме підвищення рівня використання продуктивних сил природи, дозволить реалізувати екологічні пріоритети формування регіональної земельної політики [30, с. 37, 108].

Розглянуте інституціональне забезпечення землекористування має своїм завданням сприяти формуванню інноваційних орієнтирів у землекористуванні, оскільки сьогодні не створено інфраструктури цивілізованого обігу земель, не вживаються заходи щодо ефективної політики раціонального землекористування, в результаті чого впродовж тривалого часу використання землі здійснюється переважно без чітко окресленого еколого-економічного та соціального обґрунтування.

Інституціоналізацію виробничих і земельних відносин у процесі використання земель слід розглядати в економічному, політичному, соціальному, духовному та культурному контексті, використовуючи кращі традиції господарської діяльності на землі, неформальні норми поведінки людей на основі підприємницької етики, оскільки вони визначають суть і специфіку комплексного і збалансованого розвитку сільськогосподарського землекористування [4, с.30-33].

Враховуючи, що земельна політика не призвела до радикального й ефективного оновлення сільськогосподарського виробництва, до пожвавлення інституційних процесів в інших галузях виробництва, до підвищення добробуту населення, необхідно комплексно вирішувати проблеми розвитку земельних відносин на ринкових засадах у поєднанні з економічними реформами у державі в цілому.

Висновки до розділу 1

1. Теоретико-методологічні принципи конкурентоспроможності землекористування сільськогосподарського призначення відносяться до концепцій і рамок, які формують основу для розуміння та аналізу конкурентоспроможності землекористування сільськогосподарського призначення. Ці принципи є основою для вивчення факторів, що впливають на конкурентоспроможність сільськогосподарського землекористування, і для розробки стратегій, які можуть підвищити його конкурентоспроможність.

2. Нормативна база регулювання земельних відносин зачіпає різні аспекти землекористування та управління ними, забезпечує основу для реєстрації права власності на землю та передачі права власності шляхом продажу чи успадкування. Ці рамки захищають права власників землі та гарантують, що передача землі здійснюється у справедливий і прозорий спосіб. Розвиток економічної діяльності, пов'язаної із землекористуванням та управлінням, сприяння інвестиціям, забезпечення ефективного та сталого використання землі, не можливе без відповідної нормативно-правової бази, яка зможе забезпечити виконання всіх необхідних заходів. При розробці нормативно-правової бази необхідно приділити увагу саме екологічному регулюванню землекористування, що в свою чергу зможе попередити безсистемне використання землі, високу розораність території та деградаційні процеси.

3. Питання належної організації території та раціонального й ефективного використання землі стає дедалі актуальнішим, що вимагає свіжих інноваційних досліджень для підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора України. Оцінка формування конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування на сучасному етапі розвитку країни передбачає аналіз різноманітних факторів, що впливають на конкурентоспроможність аграрного сектору. Важливим аспектом є

забезпечення стабільності сільськогосподарського виробництва, що вимагає стабільного макро- та мікросередовища, злагоджених дій суб'єктів господарювання в рамках законодавчого поля, внутрішньої конкуренції суб'єктів господарювання за землю, сприятливого інвестиційного клімату як для внутрішнього, так і для зовнішнього розвитку країни.

Для забезпечення конкурентоспроможності землекористування, вкрай важливо знайти баланс між ефективним землекористуванням та регіональним розвитком і бюджетними планами. Конкурентоспроможність у землекористуванні має бути багатогранною метою, яка охоплює економічні, політичні, екологічні та соціальні фактори. Суттєвим елементом цього є «екологізація» землекористування, що вимагає міцної законодавчої бази, яка забезпечує охорону землі. Проте часто екологічному регулюванню землекористування приділяється недостатня увага, що призводить до безсистемного використання земель, надмірної розораності та деградації.

Щоб усунути недоліки в управлінні землею, необхідно докласти зусиль для підвищення конкурентоспроможності, оптимізації землекористування та впровадження ефективних стратегій управління. Це прокладе шлях для створення сучасного та конкурентного ринку. Крім того, надзвичайно важливо, щоб екологічний аспект розвитку був включений в інституційну структуру для забезпечення як екологічної, так і економічної сталості.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

2.1. Динаміка еколого–економічного використання сільськогосподарського землекористування

Основу сільськогосподарського виробництва складають земельні ресурси, які є основним засобом виробництва в цій сфері економіки. Проте стан і рівень використання земельних ресурсів був і залишається однією з основних перешкод поступального розвитку українського аграрного сектору [9].

Загальна реструктуризація господарської діяльності та впровадження екологічно чистих методів землеустрою відіграють вирішальну роль у розвитку національної економіки та покращенні землекористування. Це вирішує питання підвищення ефективності використання земельних ресурсів з урахуванням якості земельних ділянок і закладає основу для розробки теоретичних і практичних засад раціонального землекористування в різних системах сільськогосподарського використання.

Перехід в Україні до ринкової економіки, утвердження приватної власності на землю, різноманітність форм господарювання зумовлюють необхідність розробки комплексної законодавчої бази для створення сприятливих умов для створення та діяльності суб'єктів землекористування. Завдання створення нових форм землекористування та відповідної організації землекористування, формування та зростання екологічно стійкого сільськогосподарського землекористування, вирішення просторових питань розміщення земель значною мірою залежать від підтримки балансу між екологічною та економічною системами.

В умовах сьогодення використання земельних ресурсів є важливою і складною задачею, яка зачіпає різні аспекти організації

сільськогосподарського виробництва. Вирішення цього потребує ретельного вивчення потенціалу наявних земельних ресурсів, демонстрації раціональності систем індикаторів, неупередженого аналізу поточних стандартів і методів землекористування, визначення ключових територій для розвитку та формування набору конкретні заходи щодо підвищення родючості та поліпшення землекористування відповідно до нових економічних умов.

Нині в сучасних умовах основою підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь у сільськогосподарському виробництві є встановлення організаційно-територіальних, соціальних, економічних, екологічних і правових вимог, що сприяють раціональному використанню землі. Це включає забезпечення прав власників землі, землекористувачів і землевласників, сприяння експлуатації земель у цивільному обороті, збереження родючості ґрунтів, захист земель від забруднення та деградації, забезпечення прав на землю та сприяння сталому сільськогосподарському землекористуванню.

Розглядаючи землі сільськогосподарського призначення як важливе джерело доходів, слід зазначити, що їх використання та економічна оцінка якості земель стало одним із напрямів державної земельної політики.

Земельний фонд України становить 60,35 млн га, що займає 5,7% території Європи та 0,5% площі земної кулі. Крім того, серед європейських країн за рівнем забезпеченості сільськогосподарськими угіддями Україна посідає 3-є місце, поступаючись лише Білорусі (0,90 га на одного жителя) та Греції (0,84 га), а також є 8-ю серед країн світу з максимальним рівнем забезпеченості орними землями, поступаючись Австралії (2,15 га ріллі на одного жителя), Казахстану (1,48), Канаді (1,34), о. Св. Олени (1), Нігеру (1), Аргентині (0,77 га).

Площа сільськогосподарських угідь з розрахунку на одного жителя в Україні становить 0,81 га, при цьому площа ріллі на одного жителя — 0,71 га [30, с. 37-40].

Проте екологічна стабільність землекористування на території України відноситься до стабільно нестабільних, а в таких областях, як Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Одеська, Миколаївська, Полтавська, стан землекористування відноситься навіть до екологічно нестабільних. Крім того, лише один регіон є екологічно стабільним (Закарпаття).

Таким чином, Україна не відповідає еколого-економічним вимогам щодо загального стану землекористування, яке наблизилося до небезпечної межі, за якою можуть відбуватися незворотні екологічні процеси.

З огляду на те, що земельні ресурси відіграють вирішальну роль у формуванні економічних результатів сільськогосподарських товаровиробників, врахування екологічного та хімічного стану ґрунту є необхідним для справедливої оцінки потенціалу суб'єкта господарювання. В оцінку ефективності використання земельних ресурсів необхідно включати зміни якості ґрунтів. Використання кореляційно-регресійного аналізу для моделювання зв'язку між показниками ефективності та ключовими виробничими факторами може призвести до більш точної оцінки за умови відповідного коригування оцінки земельних ресурсів.

Основною проблемою земельного фонду України є його нераціональне використання, особливо в сучасному сільськогосподарському виробництві. Враховуючи сучасні соціально-економічні та екологічні умови, актуальним є створення екологічного паспорта сільськогосподарських підприємств. Цей документ має окреслювати правовий, економічний та природний стан земельних ділянок, а також слугувати технічним та нормативним інструментом, що демонструє вплив підприємства на навколишнє середовище у своїй господарській діяльності. У розробленій моделі екологічного паспорта пріоритетним є необхідність проведення організаційно-консультаційної роботи та науково-методичного обґрунтування кожного аспекту паспорта з метою зробити його обов'язковим документом, визнаним центральними органами державної влади [18, с.31].

Нижче наведені деякі з ключових факторів, які впливають на динаміку еколого-економічного використання земель сільськогосподарського призначення [43, с.181-184]:

Екологічна стійкість: використання сільськогосподарських земель може мати значний вплив на навколишнє середовище, і необхідність збалансувати економічні та екологічні міркування є ключовим фактором динаміки екологічного та економічного використання сільськогосподарських земель.

Вимоги ринку та вподобання споживачів: уподобання споживачів щодо екологічно чистих та сталих продуктів, а також зміни в ринкових вимогах можуть спричинити зміни в динаміці екологічного та економічного використання сільськогосподарських земель.

Технологічний прогрес: технологічний прогрес у сільському господарстві, наприклад точне землеробство та використання альтернативних джерел енергії, може підвищити ефективність сільськогосподарських операцій і зменшити вплив використання сільськогосподарських земель на навколишнє середовище.

Державна політика та нормативні акти: державна політика та нормативні акти, такі як нормативні акти щодо охорони навколишнього середовища та стимули для сталого сільського господарства, можуть впливати на динаміку екологічного та економічного використання сільськогосподарських земель.

Економічні умови та ринкові фактори: економічні умови, такі як ціни на товари та доступ до кредитів, а також ринкові фактори, такі як попит і пропозиція на сільськогосподарську продукцію, можуть впливати на динаміку екологічного та економічного використання сільськогосподарських земель.

Соціальні та культурні фактори: Соціальні та культурні фактори, такі як ставлення до охорони навколишнього середовища та сталого сільського

господарства, також можуть впливати на динаміку екологічного та економічного використання сільськогосподарських земель.

Зазначимо, що земельні ресурси сільськогосподарського призначення слід розглядати як систему, що відображає сучасний стан земельних відносин і зростання продуктивних сил галузі. Складність землекористування в сільському господарстві вимагає створення дуже складного рішення – сталого землекористування в сільському господарстві, на яке суттєво впливає урядова політика.

Напружена ситуація з використанням сільськогосподарських земель в Україні є наслідком як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Зміна земельних відносин призвела до нової моделі землекористування, яка не враховувала її вплив на природне середовище. Як теоретичні, так і практичні дослідження підкреслюють необхідність нового еколого-економічного підходу для розвитку вітчизняної аграрної промисловості. Виконання центральних завдань еколого-економічної стратегії, спрямованих на сприяння сталому розвитку як природи, так і суспільства, відіграватиме ключову роль у формуванні нового економічного механізму управління навколишнім середовищем.

2.2. Механізм забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування

Загострення конкуренції в середовищі сільгоспвиробників змушує їх активно відстоювати власні інтереси на промисловому ринку. Їм доводиться докладати значних зусиль, щоб їхня продукція відповідала постійно зростаючим вимогам споживачів. Отримання конкурентної переваги є важливим завданням будь-якої сільськогосподарської компанії шляхом розробки комплексу заходів, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності виробленої продукції.

Відповідні заходи щодо формування певної конкурентної стратегії мають враховувати вимоги споживачів, передбачати вдосконалення технології та організації виробництва, раціональне використання та зміцнення матеріально-технологічної бази тощо [20, с. 67].

Проте формування та впровадження таких стратегій не є системним у діях багатьох агроформувань України. Вони не приділяють належної уваги перевірці свого місця в конкурентному середовищі з урахуванням особливостей останнього та можливостей власних ресурсів. Вивчення результатів зусиль сільськогосподарських товаровиробників щодо отримання певних конкурентних переваг дає змогу оцінити перспективи сучасних засобів розвитку національного аграрного сектору.

Великі агроформування з кращим ресурсним потенціалом приділяють менше уваги розвитку конкурентних переваг, пов'язаних із низькою вартістю та особливо якістю продукції.

Конкурентне середовище, в якому вони працюють, головним чином стимулює їх до збільшення площ землекористування, збільшення виробництва за рахунок використання передових технологій, тоді як їхні офіційні звіти не завжди відображають високі показники окупності.

Однією з ознак конкурентної переваги компанії є вищі ціни на її продукцію. Його можна досягти шляхом підвищення якості продукції та використання механізмів реалізації, вигідних суб'єкту господарювання.

Формування якості продукції залежить від використовуваної технології виробництва, а ступінь її досконалості пов'язаний з питомими витратами на виробництво. Організація рентабельної реалізації продукції вимагає додаткових витрат, які включаються в загальну собівартість реалізованої продукції за накладними, крім витрат на виробництво.

Виходячи зі специфіки середовища функціонування, агрокомпанії повинні орієнтуватися на отримання конкурентних переваг, пов'язаних з низькою собівартістю. Ця конкурентна стратегія передбачає оптимізацію витрат на рівні, необхідному для повного задоволення виробничих потреб і

утримання витрат під контролем. Проте економія коштів, яка здійснюється більшістю малих і середніх сільськогосподарських товаровиробників, призводить до зниження ефективності технологій виробництва [19, с.10].

Короткострокові ефекти у вигляді скорочення витрат не призводять до стійкої конкурентної переваги. Конкурентна перевага у вигляді вищих цін продажу вимагає великих зусиль для створення високоякісної продукції та налагодження ефективної системи збуту. Частка компаній, орієнтованих на застосування відповідних стратегій, порівняно невелика. Зусиллями обмеженого кола бізнес-структур позитивні приклади його застосування спостерігаються лише в окремих галузях сільськогосподарського виробництва [34, с.32-33].

Найбільші виробники сільськогосподарської продукції передусім спрямовують свої фінансові ресурси на збільшення розмірів землекористування та виробництва. Вони прагнуть розширити свій вплив на ринки ресурсів і продукції, вкладають значні кошти в передові технології, але не завжди зосереджені на отриманні вигоди від нижчих витрат виробництва. Багато великих корпорацій повідомили про збитки у своїй основній діяльності [28, с. 32].

Формування стійких конкурентних переваг потребує певного часу. Зусилля суб'єктів господарювання, які не дали позитивного економічного ефекту в поточному році, можуть бути елементом конкурентної стратегії, яка буде виявлена в майбутньому. Це вимагає постійного дослідження особливостей формування конкурентних переваг сільськогосподарських товаровиробників.

У землекористуванні українських сільськогосподарських підприємств причинами низької конкурентоспроможності є: неврахування всіх існуючих умов і виробничих можливостей; відсутність виваженої конкурентної стратегії на товарному ринку; витрати виробничих ресурсів на виробництво продукції занадто високі; недостатня мотивація сільськогосподарських

товаровиробників, відсутність ефективної системи управління та регулювання землекористування тощо.

Конкурентоспроможність є ознакою всього землекористування, що функціонує в умовах поділу праці та товарообміну. Боротьба за досягнення конкурентоспроможності є вираженням національних економічних інтересів. Вона зароджується і розвивається у внутрішньому середовищі країни в умовах конкурентної конкуренції між суб'єктами землекористування.

Конкурентоспроможність землекористування визначається умовами економічного розвитку країни і залежить від здатності суб'єктів господарювання на землі використовувати конкурентні переваги [41, с. 261].

При формуванні конкурентоспроможності землекористування необхідно враховувати те, що позитивні здобутки від ефективного землекористування повинні бути збалансовані з виконанням бюджетних і регіональних програм розвитку. Конкурентоспроможність землекористування має бути не лише економічною метою, а й політичною, екологічною, соціальною тощо.

Важливою складовою конкурентоспроможності землекористування є досягнення стабільності сільськогосподарського виробництва, що передбачає:

- формування стійкого макро- та мікросередовища;
- земельні інститути, які забезпечують узгоджену дію суб'єктів господарювання на землі в рамках правового поля;
- внутрішня конкуренція між суб'єктами господарювання за землю та ефективне стимулювання економічного розвитку;
- сприятливий інвестиційний клімат для вітчизняних та іноземних інвесторів.

Необхідною передумовою підвищення конкурентоспроможності є впровадження науково-технічних розробок у практику суб'єктів господарювання на землі, а національний аграрний сектор, будучи локомотивом національної економіки, має гарантувати цю ідеологію через

розробку програм ефективного державного управління розвиток сільськогосподарського землекористування [32, с.93-94].

Підвищення конкурентоспроможності землекористування передбачає створення умов для покращення шляхом впровадження заходів, спрямованих на підвищення якості конкурентної тактики та створення сприятливої атмосфери для поліпшення інституційної бази землекористування.

Нині в Україні розробляється низка заходів, спрямованих на досягнення основних вимог конкурентоспроможності.

Стратегічні орієнтири конкурентоспроможності землекористування:

- визначення перспективних напрямків спеціалізації;
- виробництво екологічно чистої продукції;
- підвищення ролі екологічної складової в діяльності власників та землекористувачів;
- оптимізація співвідношення сільськогосподарського виробництва і продукції тваринництва;
- впровадження новітніх технологій у землекористування;

Створення умов для ефективного використання наявних виробничих ресурсів, стратегічних орієнтирів конкурентоспроможності землекористування:

- визначення перспективних напрямків спеціалізації;
- виробництво екологічно чистої продукції;
- підвищення ролі екологічної складової в діяльності власників та землекористувачів;
- оптимізація співвідношення сільськогосподарського виробництва і продукції тваринництва;
- впровадження новітніх технологій у землекористування;
- створення умов для ефективного використання наявних виробничих ресурсів.

Умови забезпечення конкурентоспроможності:

- визначення перспективних напрямків спеціалізації;

- виробництво екологічно чистої продукції;
- підвищення ролі екологічної складової в діяльності власників та землекористувачів;
- оптимізація співвідношення сільськогосподарського виробництва і продукції тваринництва;
- впровадження новітніх технологій у землекористування;
- створення умов для ефективного використання наявних виробничих ресурсів [33, с.107-111].

Формування конкурентних переваг у системі землекористування забезпечить підвищення добробуту людей та розв'яже ключові проблеми, пов'язані з вимогами раціонального використання та охорони земель.

Конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції залежить не тільки від конкретного її виробника, а й від впливу зовнішнього середовища. У цьому контексті зазначаємо, що продовжує залишатися актуальною важливість підготовки кваліфікованих кадрів та ефективних управлінських дій суб'єктів господарювання, здатних гарантувати конкурентоспроможність та гармонійне ведення бізнесу в галузі.

Важливим для розвитку конкурентоспроможності землекористування є дотримання порівняльних конкурентних переваг, тобто передумов для досягнення належного рівня конкурентного статусу в конкурентному середовищі.

Однією з ключових передумов підвищення конкурентоспроможності є здатність суб'єктів землекористування динамічно адаптуватися до будь-яких змін у структурі конкурентних переваг. У зв'язку з цим важливим завданням стратегії забезпечення конкурентоспроможності є створення такого економіко-правового середовища для суб'єктів господарювання на землі, яке б сприяло підвищенню ефективності використання земельних ресурсів та розкриттю всіх наявних конкурентних переваг.

Вирішальним наслідком стратегії забезпечення конкурентоспроможності має стати формування таких землекористувань, які

могли б стати основою макроекономічної стабільності та конкурентоспроможності в умовах зовнішнього середовища.

При цьому стратегія розвитку території має базуватися на синергетичному ефекті, який виникає від координації дій у сфері землекористування від реалізації потенціалу території. Стратегію розвитку землекористування слід розглядати через призму зростання земельного потенціалу, фінансових та організаційних ресурсів, регулювання та реалізації використання земельних ресурсів, максимізації ефективності використання ресурсів землі [27, с.10-16].

Одним із потенційних шляхів зміцнення та підвищення конкурентоспроможності має стати розвиток мережі регіональних агентств розвитку землекористування. Ці органи переводили б існуючі проблеми на місцевому рівні в комерційні проекти, забезпечували б координацію дій органів місцевого самоврядування та представників бізнес-структур у розподілі та використанні регіональних ресурсів.

2.3. Управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського землекористування

Ідея інтенсифікації економічного зростання спонукає до пошуку методів прискорення темпів економічних показників, які відповідають сучасному стану розвитку світової економіки. Таким чином, запровадження передової моделі землекористування та ефективного використання досягнень вітчизняної науки в управлінні земельними ресурсами є ключовими складовими стратегії зростання України. Отже, існує нагальна потреба знайти рішення для проблем щодо виявлення інноваційних елементів формування політики землекористування, які базуються на знаннях.

Постійні зміни на світовому ринку, а також інноваційні тенденції в різних секторах і комплексах представляють для споживачів, виробників, глобальних роздрібних торговців і виробничих компаній складне завдання,

яке складається з багатьох частин. Ринки постійно розвиваються під впливом змін споживчих уподобань і технологій і зв'язків між їх учасниками. Розуміння системності різноманітних процесів управління призвело до усвідомлення необхідності запровадження маркетингової складової, зокрема маркетингової підсистеми системи управління конкурентоспроможністю [2,15].

Основними причинами низької конкурентоспроможності українських сільськогосподарських підприємств є: неврахування наявних умов виробництва та можливостей, відсутність стратегічного планування ринку для конкурентоспроможної продукції, високі виробничі витрати на виробництво продукції, відсутність мотивації для сільськогосподарських виробників, неадекватне управління та системи регулювання землекористування тощо.

Можна сказати, що на місцевих підприємствах необхідно вживати низку заходів, які забезпечують раціональне використання та збереження землі. Важливо визнати, що основним економічним інструментом є впровадження системи сівозміни, яка є життєво важливим фактором збереження та омолодження родючості ґрунту, тому важливим є забезпечення сталого прогресивного землекористування та високого рівня життя громадян.

Для правильного розуміння процесів управління конкурентоспроможністю регіону, а також розробки адекватних напрямів діяльності в умовах глобалізації необхідно постійно відстежувати не лише зміни, що відбуваються в аграрному бізнесі України, а й також у світовій економіці загалом. Проаналізуємо зовнішні та внутрішні фактори впливу на конкурентоспроможність сільськогосподарського виробництва (рис.1.1):

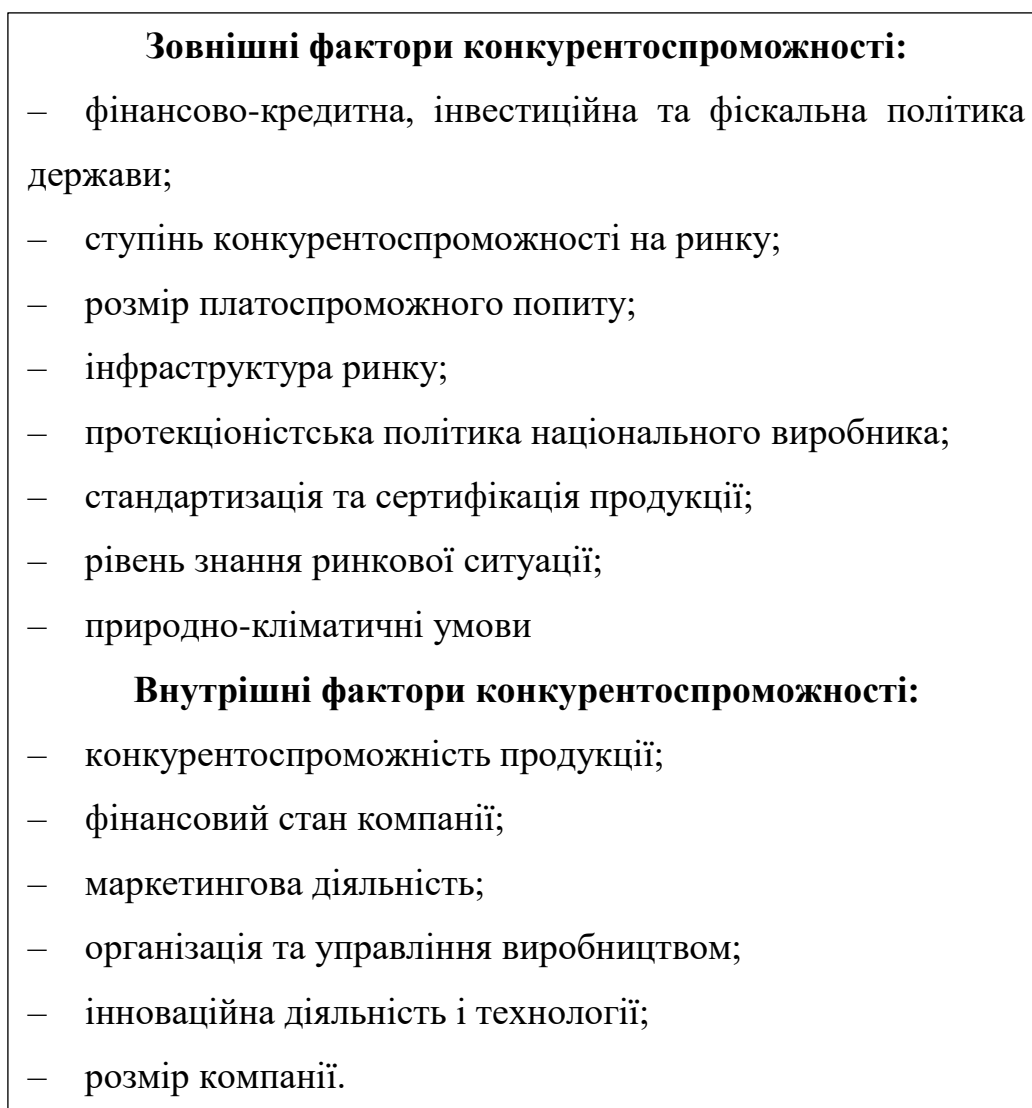


Рис.1.1. Зовнішні та внутрішні фактори конкурентоспроможності.

Джерело: сформовано автором на основі [16, с. 5-10].

При створенні конкурентного середовища землекористування необхідно враховувати, щоб вигоди від ефективного землекористування були узгоджені з виконанням програм регіонального розвитку та бюджетних заходів. Конкурентоспроможність землекористування має бути не лише економічною, але й політичною, екологічною, соціальною та іншою метою. Ключові складові управління конкурентоспроможністю землекористування сільськогосподарського призначення наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Ключові складові управління конкурентоспроможністю землекористування
сільськогосподарського призначення

Політика та нормативні акти, орієнтовані на ринок:	– політика та нормативні акти, які сприяють конкуренції, зменшують ринкові бар'єри та покращують доступ на ринок для сільськогосподарських виробників, можуть підвищити конкурентоспроможність використання сільськогосподарських земель.
Розвиток сільськогосподарської інфраструктури:	– інвестиції в сільськогосподарську інфраструктуру, включаючи транспортування, зберігання та переробку, можуть підвищити конкурентоспроможність використання сільськогосподарських земель за рахунок зниження витрат і підвищення ефективності.
Доступ до ресурсів	– програми, які надають фермерам доступ до доступних ресурсів і ресурсів, таких як земля, вода, насіння та добрива, можуть підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарського землекористування.
Сільськогосподарська освіта та навчання:	– програми сільськогосподарської освіти та навчання, які надають фермерам навички та знання, необхідні для покращення їх діяльності, можуть підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарського землекористування.

Продовження таблиці 2.1

Екологічна та соціальна стійкість:	– програми та політика, які сприяють захисту навколишнього середовища та соціальній стійкості, наприклад методи сталого ведення сільського господарства та програми збереження, можуть підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарського землекористування шляхом зменшення екологічних ризиків та покращення соціальних результатів.
Сільськогосподарські дослідження та інновації:	– програми сільськогосподарських досліджень та інновацій, які зосереджені на розробці нових технологій і практик, можуть підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарського землекористування шляхом підвищення ефективності та зменшення впливу на навколишнє середовище.
Міжнародна торгівля:	– політика та програми, які підтримують міжнародну торгівлю, такі як сприяння експорту та торговельні угоди, можуть підвищити конкурентоспроможність використання сільськогосподарських земель шляхом надання доступу до нових ринків та збільшення експорту.

Джерело: сформовано автором

Впроваджуючи ці компоненти, управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського землекористування в Україні може допомогти підвищити ефективність і сталість сільськогосподарського землекористування та забезпечити довгострокову стабільність і зростання в аграрному секторі. Проте ефективне впровадження залежатиме від наявності

ресурсів, політичної волі осіб, які приймають рішення, та ефективної координації зусиль уряду, промисловості та громадянського суспільства.

Висновки до розділу 2

1. Завдання підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь з урахуванням екологічної ситуації під час інтенсифікації сільськогосподарського виробництва є складовою єдиної національної еколого-економічної політики, яка забезпечує раціональне використання, охорону та раціональне використання ресурсів землі. Динаміка еколого-економічного використання сільськогосподарських земель включає взаємодію між екологічними та економічними міркуваннями у використанні та управлінні сільськогосподарськими землями. При взаємодії між факторами, можна досягти стабільної динаміки екологічного та економічного використання сільськогосподарських земель, а також розробити стратегії для підвищення сталості та конкурентоспроможності використання сільськогосподарських земель у довгостроковій перспективі.

2. Механізм забезпечення конкурентоспроможності землекористування сільськогосподарського призначення передбачає стратегію забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування має бути орієнтована на формування таких видів землекористування, які можуть сприяти макроекономічній стабільності та конкурентоспроможності в швидкозмінному зовнішньому середовищі. Для досягнення цієї мети необхідний комплексний підхід, який враховує потенціал зростання землі, наявність фінансових та організаційних ресурсів, регулювання землекористування та максимізацію ефективності землекористування. Успіх стратегії забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування буде залежати від ефективної реалізації цих принципів та розвитку сталої, ефективної та інноваційної системи землекористування.

3. Ефективне управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського землекористування в Україні потребує скоординованого підходу, який залучає всі відповідні зацікавлені сторони, включаючи державні органи, промисловість та громадянське суспільство. Впроваджуючи політику, стратегії та програми, які сприяють ефективності, стійкості та конкурентоспроможності, Україна може забезпечити довгострокову стабільність і зростання у своєму аграрному секторі, що є критично важливим для загального економічного та соціального розвитку країни.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

3.1. Еколого-економічні аспекти ефективного сільськогосподарського землекористування.

Сучасне сільське господарство потребує державної підтримки, захисту національного аграрного ринку та національного агровиробника. У сучасних економічних умовах великого значення набуває проблема збереження національного надбання суспільства – землі сільськогосподарського призначення. Нині в регіонах зменшуються площі продуктивних земель, погіршується їх якість через неефективне використання, нераціональний перерозподіл земель [8, с. 58-60].

Перехід до сталого землекористування можна здійснити в рамках створення системи еколого-економічного регулювання землекористування.

Система еколого-економічного регулювання землекористування полягає у створенні та практичному застосуванні єдиних методологічних засад політики охорони землі та природи, що дозволяє економіко-правовими інструментами регулювання землекористування, спрямованих на вирішення екологічних проблем та, водночас підвищити ефективність використання землі, використання наявних земельних ресурсів.

Така система може забезпечити збалансований розвиток території на користь всього населення щодо права власності на землю та надання додаткових гарантій людям, інтересів яких безпосередньо стосуються прийняті містобудівні та інвестиційні рішення, забезпечуючи пріоритет захисту життя і здоров'я людей, пріоритетність охорони землі та інших компонентів навколишнього середовища.

В її основу покладено концепцію створення системи еколого-економічного регулювання землекористування, яка включає наступні положення [22]:

1. Проблеми охорони навколишнього середовища в ринкових умовах нерозривно пов'язані з регулюванням землекористування і вирішуються методами земельної та містобудівної політики.

2. Питання збереження природно-ресурсного та екологічного потенціалу також пов'язане з підвищенням ефективності землекористування, що виражається у збільшенні віддачі (доходів держави, територіальних громад) від використання інвестиційно привабливих земель, збереженні потенціал цінних природних територій, естетично та історично привабливих ландшафтів та природних об'єктів, що є культурною та природною спадщиною.

3. В умовах ринкових відносин основними критеріями ефективності землекористування та збереження цінних природних територій є ринкова вартість землі та загальногосподарська цінність природних територій, а також можливі збитки громад різного рівня, викликані нанесенням шкоди навколишньому середовищу. Для їх визначення необхідно розробити методику оцінки земельних, природних ресурсів і екологічних функцій екосистем.

4. Умови використання земель, у тому числі у приватній власності, які повинні бути суворо обмежені вимогами охорони природи та збереження добробуту людей, які проживають на певній території.

5. Досягти мети екологічно орієнтованої земельної політики в ринкових умовах можливо економічними методами на основі встановлення плати за землю, адекватної орендної плати за землю, орендної плати за використання асиміляційного потенціалу (плата за забруднення) та компенсації навколишньому середовищу.

Основними принципами формування системи еколого-економічного регулювання землекористування, на нашу думку, є:

1) регулювання землекористування ринковими методами: запровадження податків, штрафів, економічних санкцій чи пільг;

2) регулювання землекористування жорсткими адміністративними нормами і правилами: встановлення обмежень на використання окремих територій, наприклад, заборона будівництва, зміни фасадів, вирубування дерев тощо;

3) поєднання ринкових і адміністративних методів регулювання землекористування.

Основними елементами системи еколого-економічного регулювання використання земель є:

- екологічна експертиза та оцінка впливу на навколишню природну середовище;

- система земельних, природно-ресурсних платежів, що створюють умови для ефективного використання землі, збереження екологічного потенціалу, доброго якості навколишнього природного середовища та цінних природних об'єктів та ландшафтів;

- екологічні вимоги та обмеження при здійсненні розвитку найбільш інвестиційно-привабливих територій;

- зонування та територіальне планування використання земель різних категорій.

Тому економічний захист земель сільськогосподарського призначення має бути системним і комплексним. Впровадження різних елементів системи має працювати разом для досягнення спільної мети – екологічного та економічного захисту продуктивних земель. При цьому механізм має охопити всі землі сільськогосподарського призначення в країні – від федерального рівня до окремих ділянок.

Основними напрямками підвищення продуктивності та економічної ефективності використання та збереження сільськогосподарських угідь є:

– зупинити сільськогосподарську надмірну ерозію, промислове та радіоактивне забруднення, затоплення, засолення та заболочення земель, а також дозволити природне та штучне відновлення;

– розвивати агрохімічні комплекси, збільшувати виробництво мінеральних добрив, бактеріальних добрив, бактеріальних добрив, хімічних препаратів, створювати систему агрохімічного господарського обслуговування, розширювати масштаби хімічного поліпшення земель і удобрення ґрунтів і на цій основі збільшувати їх виробництво;

– розробити та здійснити комплексні протиерозійні заходи щодо розширення сфери дії водної та вітрової ерозії ґрунтів;

– подальший розвиток комплексу гідротехнічного поліпшення, реконструкція відпрацьованих систем благоустрою, розширення осушувальних та зрошувальних меліорацій;

– подальший розвиток лісооздоровчих комплексів, створення комплексних систем полеохоронних насаджень, лісовідновлення ярів, струмків та інших забруднених і малопродуктивних земель;

– формування на основі побудови екологічно стійких ландшафтів з оптимальним поєднанням різних типів земель (лісових угідь, підводних угідь, боліт, ріллі, сіножатей і пасовищ, багаторічних насаджень та інших) з метою зменшення залежності села від міста, виробництво, засноване на природних силах природи;

– розроблення та впровадження ландшафтних, зональних та інтразональних, ресурсозберігаючих, екологічно стійких та високопродуктивних систем ведення сільськогосподарського виробництва.

Шляхи підвищення ефективності використання земельних ресурсів передбачають впровадження екологічно чистих систем управління сільським господарством, оптимізацію складу посівних угідь, впровадження методів збереження ґрунтів, впровадження прогресивних технологій землеробства, вжиття заходів щодо підвищення родючості ґрунтів, формування консорціумів агрохолдингів, інтеграцію землекористувачів. шляхом

партнерства з іншими власниками майна, а також упорядкування державного управління земельними ресурсами та землекористуванням.

3.2. Конкурентні стратегії забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування

На сьогоднішній день на різних рівнях державної влади та в багатьох ділових колах дискусії тривають на всіх рівнях та серед лідерів галузі, пошук шляхів ефективного розвитку вітчизняного сільського господарства залишається актуальною проблемою.

Одним із часто пропонованих рішень є підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва. Можна погодитись, що такий підхід є зрозумілим і виправданим, оскільки конкурентоспроможність є ключовим показником економічної сили та успіху підприємства на ринку.

Запорукою досягнення цієї мети може стати впровадження сучасних конкурентних стратегій. Спочатку це може здатися неважким завданням, оскільки існує велика кількість літератури про конкурентоспроможність і розробку конкурентних стратегій. Проте варто зазначити, що переважна більшість із них орієнтована на промислове виробництво чи торгівлю. Сільське господарство через свою специфіку з різних причин потребує адаптованого підходу до розробки конкурентних стратегій.

Ось деякі поширені конкурентні стратегії для забезпечення конкурентоспроможності використання сільськогосподарських земель [19, с.8-11]:

Диверсифікація: диверсифікація видів сільськогосподарських культур і тваринництва, які вирощуються на певній ділянці землі, може допомогти зменшити ризик неврожаю, збільшити врожайність і підвищити загальну конкурентоспроможність землекористування.

Сталі методи ведення сільського господарства: застосування таких методів сталого землеробства, як скорочений обробіток ґрунту, консерваційний обробіток ґрунту та сівозміна, може допомогти підвищити продуктивність землі та зменшити витрати, а також захистити навколишнє середовище та забезпечити довгострокову стійкість землі.

Удосконалені виробничі процеси: впровадження нових і більш ефективних виробничих процесів може допомогти збільшити врожайність, зменшити витрати та підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарського землекористування.

Маркетинг і розподіл: розробка ефективних стратегій маркетингу та розподілу може допомогти збільшити попит на сільськогосподарську продукцію та забезпечити вищі ціни на неї на ринку.

Використання технологій: використання технологій, таких як точне землеробство та дистанційне зондування, може допомогти підвищити ефективність і продуктивність використання сільськогосподарських земель, а також зменшити витрати та підвищити конкурентоспроможність.

Співпраця: співпраця з іншими сільськогосподарськими виробниками та землевпорядниками може допомогти поділитися ресурсами, зменшити витрати та підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарського землекористування.

Доступ до капіталу: доступ до капіталу, такого як позики, гранти та субсидії, може допомогти фінансувати вдосконалення землекористування та підвищити конкурентоспроможність.

Впроваджуючи ці та інші конкурентні стратегії, сільськогосподарські виробники та землевпорядники можуть забезпечити конкурентоспроможність свого землекористування та максимізувати економічну цінність своїх земельних ресурсів.

Щоб виробити вигідну стратегію землекористування, вкрай важливо знайти баланс між перевагами ефективного землекористування та реалізацією ініціатив регіонального розвитку та бюджетів.

Конкурентоспроможність землекористування не повинна обмежуватися економічною метою, а скоріше охоплювати політичні, екологічні та соціальні цілі.

Конкурентоспроможність землекористування тісно пов'язана зі стабільністю сільськогосподарського виробництва. Досягнення такої стабільності потребує низки заходів, зокрема створення стабільного макрота мікросередовища, запровадження земельних інститутів, які дозволяють підприємствам працювати разом у рамках правового поля, сприяння внутрішній конкуренції між суб'єктами господарювання та заохочення інвестицій у землю, а також створення привабливого клімату як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів [6, с.60-61].

Пріоритет має бути наданий економічному розвитку через інтеграцію освіти, науки та виробництва з акцентом на самоокупність та відновлення. Крім того, необхідно реалізувати конкурентоспроможну економічну стратегію, використовуючи консолідацію методологічної, інформаційної та виробничої інфраструктури.

У найближчій перспективі необхідно умовою є співпраця і уряду, і бізнесу задля для модернізації застарілого сільськогосподарського обладнання, використання науково-технічних досягнень і вивчення досвіду інших країн. Крім підтримки вітчизняних виробників конкурентоспроможної продукції, вкрай важливо зміцнити ринкову інфраструктуру як на товарному, так і на споживчому ринках, усунути негативний вплив на конкуренцію з боку монополій і посередників, спростити доступ аграріїв до споживчого ринку.

Впроваджуючи ці стратегії, підприємство зміцнить свою позицію як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках, збільшить виробничу потужність конкурентоспроможної продукції, наповнить товарні та споживчі ринки високоякісними пропозиціями, а також збереже та відродить земельні ресурси.

Ефективна конкурентна стратегія повинна відповідати трьом основним вимогам:

- незважаючи на те, що вона орієнтована на відносно довгий проміжок часу (зазвичай 5-7 років), конкурентна стратегія має відрізнятися гнучкістю, щоб у підприємства була можливість внесення до неї певних коректив залежно від тих чи інших змін на ринку, або взагалі змінити стратегію в критичних ситуаціях;

- конкурентна стратегія, за своєю економічною сутністю, спрямована на досягнення певних результатів, не повинна в той же час відрізнятися зайвою агресивністю, тому що в подібному випадку це може призвести до непередбачуваних дій економічно більш сильних підприємств на ринку;

- підприємство може розраховувати на отримання максимального позитивного ефекту від запровадження стратегій, лише у тому випадку, якщо воно використовує як мінімум дві конкурентні стратегії.

На першому етапі сільськогосподарське підприємство має визначити характер своєї конкурентної поведінки. Це може бути нападаюча поведінка або захисна конкурентна поведінка. На цей вибір істотно впливає маркетингова місія підприємства [7].

Основною маркетинговою місією виробників зерна є забезпечення громадян доступ до основних продуктів харчування та підтримка надійної інфраструктури продовольчої безпеки. Ця відповідальність стає все більш важливою в сучасному світі. Для виконання цієї місії прибутковість є необхідною складовою, оскільки здатність підтримувати прибуткову галузь має вирішальне значення для успіху цієї маркетингової місії.

Оскільки бізнес просувається вперед, вкрай важливо, щоб він проводив ретельну оцінку внутрішніх і зовнішніх маркетингових умов. На сьогоднішньому ринку, що швидко розвивається, розуміння зовнішніх факторів є надзвичайно важливим. Навіть маючи передову технологію чи економічні переваги, компанія може боротися за збереження конкурентної переваги в умовах складних зовнішніх умов.

Конкурентний підхід підприємства базується на наступному:

- концепція ресурсів підприємства, яка охоплює інформаційну систему, яка описує сукупність ресурсів і здатність підприємства визначати довгострокові цілі та досягати їх;
- теорія конкурентної переваги, яка є концептуальною основою формування глобальних і локальних стратегічних цілей підприємства та економічно ефективних шляхів їх реалізації;
- теорія трансакційних витрат, яка забезпечує основу для визначення найбільш ефективних стратегічних цілей підприємства.

Як ринковий гравець, кожне підприємство має створити та реалізувати свою унікальну конкурентну стратегію, яка випливає з комплексного розуміння розвитку підприємства, його можливостей, внутрішнього та зовнішнього оточення. Аналіз внутрішнього середовища підприємства передбачає вивчення його фінансового стану, конкурентоспроможності продукції, ефективності її продукції, цінової політики, політики розподілу, маркетингових комунікацій тощо. Отже, конкурентна стратегія діє як довгостроковий план розвитку, синхронізуючи цілі та активи компанії для забезпечення тривалих конкурентних переваг.

Формування конкурентного плану вкорінене в загальній корпоративній стратегії, при цьому цілі та завдання конкурентної стратегії узгоджуються з цілями та завданнями розвитку підприємства. Головні цілі сільськогосподарського підприємства включають: виробництво товарів належної якості в достатніх кількостях і в установлені терміни, щоб задовольнити потреби жителів нації, сприяння умовам життя для сільських громад і створенню умов для відтворення природного середовища.

Відповідно до корпоративних цілей стратегічними стратегічними пріоритетами визначено [13, 17]:

1. Збільшення виробництва зерна та технічних культур для забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку країни.

2. Підвищення ефективності вирощування зернових і технічних культур при зменшенні відходів і мінімізації впливу на навколишнє середовище.

3. Впровадження у виробництво передових інноваційних технологій для підвищення ефективності та конкурентоспроможності.

4. Збільшення кількості готових продуктів, які пропонують підвищену цінність для клієнтів, наприклад, завдяки преміальним функціям або екологічним методам виробництва.

Збирання інформації про внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства є дуже важливим етапом, адже об'єктивна інформація надає керівництву, персоналу компанії, що безпосередньо задіяний у процес розробки й реалізації конкурентної стратегії, чітке уявлення про сильні та слабкі сторони підприємства.

Основною метою вивчення зовнішнього середовища конкурентів у сільськогосподарському виробництві є отримання всебічного розуміння ринку та конкурентного ландшафту, а також визначення можливостей і загроз, які можуть вплинути на діяльність компанії. Вивчення зовнішнього середовища включає оцінку таких компонентів, як конкуренти, постачальники ресурсів, споживачі продукції, доступність ринку збуту, переважаючі технології, правові рамки, можливості фінансування та інші фактори зовнішнього середовища.

Вивчення внутрішнього середовища сільськогосподарського виробництва стосується процесу аналізу та розуміння різних факторів у компанії чи організації, які можуть впливати на конкурентоспроможність її сільськогосподарської діяльності.

Широко використовуваним підходом до оцінки впливу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів на діяльність компанії є SWOT-аналіз.

Крок 1. Складання вичерпного списку внутрішніх сильних і слабких сторін підприємства, а також визначення потенційних ринкових можливостей і викликів у майбутньому.

Крок 2. Визначення найбільш критичних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на компанію, на основі експертних оцінок та оцінок їх значущості та впливу на господарську діяльність.

Крок 3. Проведення експертної оцінки факторів, що визначають конкурентоспроможність підприємства. Це передбачає аналіз їх впливу на здатність компанії залишатися конкурентоспроможною на своєму ринку та приймати обґрунтовані бізнес-рішення. Для аналізу складається відповідна таблиця (табл. 3.1.):

Таблиця 3.1

Оцінка рівня впливу факторів на діяльність сільськогосподарського підприємства

Сильні сторони S	Слабкі сторони W
Наявність великої площі родючих земель та сприятливих кліматичних умов	Старіння основних фондів, недостатній рівень впровадження інноваційних технологій землеробства
Виробництво екологічно чистої продукції на основі використання інтенсивних методів землеробства	Невідповідність продукції міжнародним стандартам якості й безпеки
Зростання ефективності діяльності та покращення фінансового стану підприємств	Відсутність достатніх фінансових ресурсів, низька ефективність діяльності в секторі
Наявність висококваліфікованого управлінського персоналу.	Недостатня забезпеченість трудовими ресурсами внаслідок сезонного характеру виробництва
Наявність власних каналів збуту продукції	Монополізація каналів реалізації зерна трейдерськими компаніями

Продовження таблиці 3.1

Зовнішні можливості О	Зовнішні загрози Т
Впровадження інноваційних технологій, розвиток наукомісткого виробництва	Нераціональне використання земельних ресурсів, низька культура землеробства
Стабільне підвищення закупівельних цін на зерно, зростання попиту	Високий рівень інфляції, падіння попиту на зерно на внутрішньому ринку
Соціально-політична стабільність, припинення військових дій на Сході, подолання економічної кризи	Соціально-політична та економічна нестабільність, корупція, продовження військових дій на сході
Виважена регуляторна політика шляхом застосування економічних методів впливу на ринкову кон'юнктуру	Негативна регуляторна політика з боку держави (обмеження)
Доступність інвестицій та кредитів для товаровиробників	Високі ставки на кредити та обмеженість доступу до них
Створення регіональних зернових сировиннопродуктових комплексів	Загострення конкуренції на ринку внаслідок збільшення впливу п'яти сил конкуренції

Джерело: сформовано автором на основі [10]

Етап 4. Встановлення зв'язків між найбільш впливовими слабкими і сильними сторонами організації, загрозами і можливостями зовнішнього середовища.

На основі SWOT-аналізу визначаються сильні та слабкі сторони в діяльності підприємства і можливості та загрози зовнішнього середовища, встановлюються зв'язки між найбільш впливовими факторами.

Можна зробити висновок, що формування маркетингової стратегії підприємства передбачає створення та виконання комплексного плану дій, який оптимально розподіляє ресурси для досягнення цільового ринку. Процес розробки конкурентоспроможної маркетингової стратегії сільського господарства зазвичай складається з чотирьох етапів. Початковий етап – це визначення цілей компанії. На другому етапі проводяться як внутрішні, так і зовнішні дослідження, що включають дослідження внутрішнього середовища підприємства, оцінку факторів, визначених за допомогою SWOT-аналізу, та розрахунок взаємопов'язаних балів. Третій етап передбачає вибір стратегії впливу на фактори та обґрунтування вибору оптимальної конкурентної стратегії. Завершальним етапом є впровадження стратегії, що передбачає створення переліку конкретних заходів для досягнення довгострокових та середньострокових цілей.

Іншою значною перешкодою в маркетинговому середовищі сільського господарства є зростаючий поштовх до більш інтенсивних методів землекористування. Однак такий підхід не є зовсім обґрунтованим. Незважаючи на нещодавні позитивні зміни в сільськогосподарському секторі, в країні залишається значна кількість невикористаних і неосвоєних сільськогосподарських земель, а вартість робочої сили залишається відносно низькою. Оскільки сільське господарство продовжує розвиватися, воно має прагнути до балансу між інтенсифікацією та розширенням використання ресурсів для сталого зростання.

Ефективне планування землекористування на сільськогосподарському підприємстві є критично важливим аспектом забезпечення конкурентоспроможності та стійкості підприємства. Це передбачає врахування різних факторів, таких як екологічний і агрохімічний стан ґрунту, забезпеченість природними ресурсами, сучасний стан земельних відносин, розвиток продуктивних сил галузі. Також важливо враховувати стабільність макро- та мікросередовища, функціонування земельних інститутів, інвестиційний клімат для вітчизняних та іноземних інвесторів.

Правильно розроблений проект землеустрою також повинен враховувати необхідність забезпечення сталого розвитку природи і суспільства та ґрунтуватися на останніх науково-методичних дослідженнях. Крім того, план має бути підкріплений добре працюючою системою земельного кадастру та професійною командою фахівців з екологічно чистого сільського господарства та виробництва екологічної продукції.

Конкурентні принципи управління земельними ресурсами стосуються методів і стратегій, які використовують організації, підприємства та окремі особи для ефективного управління земельними ресурсами в сучасних умовах. У сучасному світі, що швидко змінюється, важливо мати конкурентну перевагу, щоб досягти успіху на ринку. Особливо це стосується сфери землеустрою, де висока конкуренція за обмежені ресурси.

Для досягнення конкурентоспроможності в управлінні землею важливо дотримуватися кількох принципів, таких як:

1. Ефективне планування землекористування: комплексний і добре спланований підхід до землекористування може допомогти організаціям і підприємствам максимально використати свої земельні ресурси.

2. Адекватні інвестиції: Інвестиції в нові технології, інфраструктуру та людські ресурси можуть допомогти підвищити ефективність і конкурентоспроможність управління земельними ресурсами.

3. Інноваційні рішення. Застосування інноваційних рішень для управління землею, таких як точне землеробство та методи сталого землекористування, може допомогти організаціям і підприємствам випередити конкурентів.

4. Відповідність нормативним актам: важливо дотримуватися всіх відповідних законів, нормативних актів і політики щодо використання та управління землею.

5. Залучення зацікавлених сторін: залучення зацікавлених сторін, таких як місцеві громади, екологічні організації та державні установи, може

допомогти створити більш стійкий і конкурентоспроможний підхід до управління земельними ресурсами.

Підсумовуючи, конкурентні принципи землеустрою є вирішальними для організацій та підприємств для ефективного управління своїми земельними ресурсами та досягнення успіху в сучасному бізнес-середовищі. Ключовими елементами, що визначають конкурентоспроможність землекористування, є скоординовані зусилля та співпраця між суб'єктами господарювання, державна політика, яка сприяє консолідації бізнесу на певній території, ефективний моніторинг сільськогосподарських операцій, а також здатність передбачати та пом'якшувати потенційні загрози.

Враховуючи ці фактори, розробляючи ефективний план землекористування та впроваджуючи стратегію, що передбачає створення переліку конкретних заходів для досягнення довгострокових та середньострокових цілей, сільськогосподарські підприємства можуть забезпечити свою конкурентоспроможність та довгостроковий успіх.

3.3. Конкурентні засади земельного менеджменту в сучасних умовах

Земельні ресурси — явище багатогранне, яке необхідно розглядати з різних позицій. Найважливішим питанням є формування підходу до його управління та методологічної бази з урахуванням сучасних підходів та світового досвіду моделей управління земельними ресурсами .

Земля є основною складовою виробничого потенціалу сільськогосподарського виробничого простору, що визначає рентабельність сільськогосподарського виробництва та здійснення різного роду інновацій. З цієї причини сільгоспвиробники часто прагнуть збільшити площу господарства. На рішення такого типу впливає багато факторів, у тому числі наявність землі в конкретному місці, її якість і ціна.

Регулювання земельних відносин в конкурентному середовищі, необхідно здійснювати за допомогою програм, що спрямовані на підвищення

продуктивності та цінності земельних ресурсів, створення оптимальних умов для зростання соціального, інвестиційного та виробничого потенціалу та позиціонування землі як рушійної сили економічного розвитку. Метою таких програм є заохочення сталого та ефективного використання земельних ресурсів в економічній діяльності.

Головними завданнями які вирішуються при дотриманні сформованих програм є:

– сприяння розвитку власності на землю в Україні, шляхом надання громадянам права приватизації земельних ділянок для різних видів використання, за винятком тих, які заборонені законодавством. Кінцева мета – забезпечити кожному громадянину належні документи на право приватної власності на землю та покращити земельні відносини. Приватизація земельних ділянок впливає економіку та сільське господарство країни, адже надаючи окремим особам і підприємствам право володіти та управляти землею, це створює для них стимули інвестувати в сільське господарство, що призводить до підвищення продуктивності та економічного зростання країни.

– покращення земельних відносин та створення економічних стимулів для відповідального використання земель несільськогосподарського призначення. Крім того, оновлення картографічних матеріалів Державного земельного кадастру України, що забезпечує достовірність, актуальність та відображення сучасного стану земельних ресурсів країни. Це особливо важливо у світі, що швидко змінюється, де право власності та використання землі часто змінюється, і де наявність точної та актуальної інформації про земельні ресурси має важливе значення для ефективного землеустрою та планування.

Процес оновлення картографічних матеріалів Державного земельного кадастру України може передбачати використання різноманітних технологій, таких як аерофотозйомка, супутникова зйомка, геоінформаційні системи (ГІС). Ці технології можна використовувати для створення детальних і

точних карт та інших графічних зображень власності та використання землі, а також для підтримки точності інформації з часом.

Загалом оновлення картографічних матеріалів Державного земельного кадастру України є важливим аспектом ведення точної та актуальної бази даних про право власності та користування землею в країні, а також має важливе значення для ефективного землеустрою, планування та прийняття рішень.

– розвитку ринку землі: На стан ринку землі в Україні під час війни вплинула низка факторів, у тому числі триваючий конфлікт, економічна нестабільність та відсутність чіткої державної політики. Конфлікт на сході України порушив нормальну бізнес-операцію та створив нестабільну обстановку, що ускладнює доступ потенційних інвесторів на ринок. У той же час українська економіка переживає труднощі з високою інфляцією, девальвацією національної валюти та обмеженим доступом до іноземних інвестицій та фінансування. Ці економічні виклики ускладнили уряду встановлення чіткої та стабільної політики щодо ринку землі, що обмежило його розвиток.

Однак, незважаючи на ці виклики, відбулися деякі позитивні зрушення. Наприклад, спостерігається зростання попиту на сільськогосподарську землю, оскільки країна прагне збільшити своє самозабезпечення виробництвом продуктів харчування. Крім того, уряд вжив заходів для модернізації ринку землі, включаючи створення нової системи земельного кадастру та запровадження нових правил для операцій із землею. Це й організація конкурсів та аукціонів з продажу земельних ділянок, та з продажу права оренди земельних ділянок, а також розроблення проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок в оренду на земельних торгах. Програма передбачає роботу з інформування громадськості про функціонування ринку землі через засоби масової інформації та інформування громадян про їхні права та обов'язки, а також порядок захисту прав на землю, вона спрямована на вдосконалення моніторингу земель, ведення державного земельного

кадастру та оцінки земель. Ці зусилля можуть допомогти підвищити прозорість та ефективність ринку землі та закласти основу для майбутнього зростання та розвитку [38].

– підтримування актуального стану нормативної грошової оцінки (далі - НГО) земель населених пунктів є основним джерелом забезпечення сталих бюджетних надходжень від плати за землю. В Україні запроваджено нову систему монетизації землекористування, згідно з якою громадяни тепер зобов'язані сплачувати пільги на користування землею шляхом сплати земельного податку або орендної плати. Сума належності розраховується за даними державного земельного кадастру з урахуванням грошової оцінки землі, яка використовується не лише для визначення земельного податку, а й для розрахунку втрат у сільськогосподарському та лісогосподарському виробництві, а також для сприяння раціональному та сталому використанню та охороні земель.

З 10 листопада 2021 року набула чинності нова уніфікована Методика нормативної грошової оцінки земельних ділянок, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.2021 р. № 1147 [12]. Методика встановлює методологічні засади проведення нормативної грошової оцінки земельних ділянок усіх категорій незалежно від їх місця розташування (в межах населеного пункту, або поза ними), зміни в методиці наведені на рис.3.2.

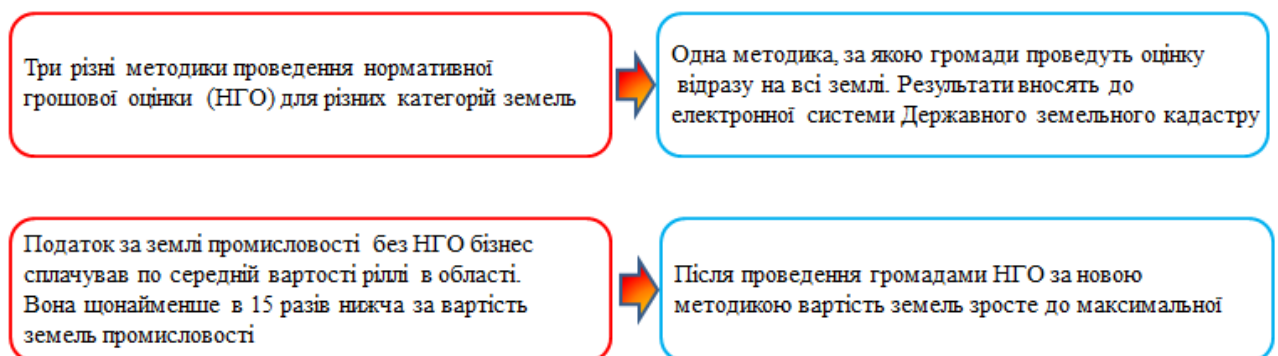


Рис. 3.1. Зміни при введенні нової методики проведення НГО

Джерело: сформовано автором.

Нова методика пропонує:

1. При визначенні НГО земель використовувати в якості базового показника «норматив капіталізованого рентного доходу», це означає, що норматив капіталізованого рентного доходу буде однаковим для населених пунктів та територій відповідних громад, які віднесено до однієї групи населених пунктів в залежності від порогових показників населення;

2. Об'єктом оцінки визнаються земельні ділянки усіх категорій та форм власності в межах території територіальної громади або її частини. За такого підходу відсутня потреба у складанні технічної документації з НГО окремо для земель населених пунктів;

3. Скасування можливості застосування підвищеного коефіцієнту при визначенні НГО земельної ділянки, відомості щодо якої відсутні відомості в Держгеокадастрі;

4. Запровадження нової методики не потребує обов'язкового затвердження нової НГО земель на тих територіях, де таку оцінку було проведено. Періодичність проведення НГО земель встановлена законом «Про оцінку земель» та проводиться не рідше одного разу на 5-10 років, в залежності від місця розташування земельної ділянки та її цільового призначення. За даними Держгеокадастру, станом на 1.07.2021 в Україні є 29 721 населений пункт, з яких 15 497 потребують оновлення НГО земель.

– комплексне обстеження земель з метою актуалізації обліку власності та належного використання землі. Метою цієї інвентаризації є визначення місця розташування, меж та правового статусу об'єктів землеустрою, а також виявлення ділянок, які можуть бути невикористаними. Встановлюючи кількісні та якісні характеристики цих об'єктів, влада прагне вести державний земельний кадастр, контролювати використання та охорону земель шляхом ефективного прийняття рішень органами державної влади та місцевого самоврядування. Першочергово проводиться інвентаризація вільних територій промислових об'єктів, земель загального користування,

зелених насаджень, а також земель, які не використовуються або використовуються нерационально.

Процес інвентаризації є критично важливим компонентом землеустрою та планування, оскільки він забезпечує повне розуміння наявних земельних ресурсів і допомагає забезпечити їх ефективне та стале використання з часом.

Програма реалізується шляхом розробки, прийняття і впровадження проектів землеустрою, що забезпечує реалізацію державної політики щодо використання та охорони земель, здійснення земельної реформи, вдосконалення земельних відносин, наукове обґрунтування розподілу земель за цільовим призначенням з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів, формування раціональної системи землеволодіння і землекористування.

Поетапна реалізація комплексної програми, яка включає комплекс організаційних, еколого-економічних, соціально-правових та інших заходів щодо вирішення проблем деградації земель, підвищення ефективності та товарності використання земель. Дотримання планів розвитку сприяє розвитку справедливим земельним відносинам, що в свою чергу передують отримання стабільних доходів власників і землекористувачів, а також держави в цілому, а також обґрунтування витрат на проведення грошової оцінки.

Раціональне формування території країни сприятиме організації адміністративно-територіального устрою, вирішенню питань соціального захисту населення, розвитку, раціональне землекористування, справедливе оподаткування, контроль за використанням та охороною земель. Програма також спрямована на покращення відносин з бюджетом щодо земельних ділянок стимулювати більш відповідальний та економний підхід до землекористування серед власників земельних ділянок. Крім того, продаж земельних ділянок та одноразовий дохід від такого продажу сприятиме прискоренню економічного зростання міської ради та збільшенню надходжень до міського бюджету.

Реалізація програм створить передумови для вдосконалення державного реєстру земель, забезпечення захисту прав власності на землю, забезпечення доступності земельно-кадастрової інформації для державних органів та органів місцевого самоврядування, усіх суб'єктів земельної діяльності.

Висновки до розділу 3

1. Ефективне сільськогосподарське землекористування потребує врахування як екологічних, так і економічних аспектів. Екологічний аспект передбачає збереження та захист природних ресурсів і екосистемних послуг, які надає земля, таких як родючість ґрунту, наявність води та біорізноманіття. Це передбачає мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище та сприяння сталим практикам землекористування. Економічний аспект передбачає максимізацію продуктивності та прибутковості землі з урахуванням довгострокової стійкості землі та її ресурсів. Це може включати впровадження практик, які підвищують урожайність, зменшують витрати та покращують загальну економічну життєздатність сільськогосподарського підприємства. Важливо знайти баланс між двома аспектами, оскільки нехтування тим чи іншим може мати негативні наслідки як для навколишнього середовища, так і для економіки.

2. Конкурентні стратегії для забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування включаються в себе різноманітні підходи та заходи, які можуть бути використані для підвищення ефективності та результативності використання земель сільськогосподарського призначення та підвищення його конкурентоспроможності на ринку. Стратегії розроблені, щоб допомогти сільськогосподарським виробникам максимізувати економічну цінність своїх підприємств, водночас гарантуючи, що земля використовується в екологічно відповідальний спосіб.

3. Програма управління земельними ресурсами в сучасних умовах стосується набору політичних рішень, процедур і технологій, які використовуються для управління та регулювання земельних ресурсів у сучасних умовах. Програма розробляється для забезпечення сталого використання та розвитку земельних ресурсів, а також захисту прав землевласників та інших зацікавлених сторін.

У сучасних умовах програми землеустрою, як правило, зосереджені на таких питаннях, як урбанізація, планування землекористування, права власності та реєстрація, регулювання ринку землі та охорона навколишнього середовища. Метою є створення прозорої та ефективної системи управління земельними ресурсами, яка збалансує потреби різних зацікавлених сторін та забезпечить стале використання земельних ресурсів у довгостроковій перспективі. Поетапна реалізація комплексної програми, яка включає комплекс організаційних, еколого-економічних, соціально-правових та інших заходів щодо вирішення проблем деградації земель, підвищення ефективності та товарності використання земель. Дотримання планів розвитку сприяє розвитку справедливим земельним відносинам, що в свою чергу передують отримання стабільних доходів власників і землекористувачів, а також держави в цілому, а також обґрунтування витрат на проведення грошової оцінки.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.

Організація охорони праці в сільськогосподарському землекористуванні – це складна система гігієни та безпеки праці в сільськогосподарському секторі, що регулюється існуючими законами та нормативними актами, спрямованими на захист благополуччя працівників. Ці заходи впроваджуються з метою забезпечення дотримання на всіх сільськогосподарських підприємствах основних принципів охорони праці та ознайомлення всіх працівників з відповідними правилами та інструкціями з техніки безпеки.

Відповідно до Закону України «Про охорону праці» [5] роботодавці несуть відповідальність за створення безпечних умов праці в кожному підрозділі свого виробничого підприємства відповідно до вимог законодавства. Це, зокрема, забезпечення дотримання прав працівників щодо охорони праці. Відповідно до нормативно-правових актів відповідальність за не дотримання вимог поширюється на всіх фізичних та юридичних осіб, які легально наймають працівників, і всіх службовців.

Щоб забезпечити благополуччя своїх працівників, роботодавець повинен створити та підтримувати систему управління охороною праці. Ця система, створена компанією, повинна забезпечувати чітке планування та реалізацію заходів, спрямованих на охорону життя, здоров'я та працездатності працівників під час їх роботи.

На більш великих підприємствах з чисельністю працюючих 50 і більше осіб створюється служба охорони праці. У невеликих компаніях, де працює менше 50 осіб, ці обов'язки можуть бути покладені на осіб, які пройшли відповідну підготовку. Для невеликих підприємств з чисельністю працюючих менше 20 осіб для виконання функцій служби охорони праці можуть залучатися сторонні спеціалісти, які мають стаж роботи не менше трьох років і пройшли навчання з охорони праці. Служба охорони праці може бути

ліквідована лише у разі ліквідації підприємства або припинення трудових відносин з конкретним працівником [26, 42].

В обов'язки роботодавця з охорони праці входить фінансування та організація попередніх і періодичних медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці, а також таких, де є потреба в професійній діяльності, проходити щорічний обов'язковий медичний огляд осіб віком до 21 року.

Складання списків професій і посад, на які працівники повинні проходити обов'язкові попередні та періодичні медичні огляди, покладається на службу охорони праці підприємства. Порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій затверджено наказом МОЗ № 246. Цей же нормативний документ містить також перелік шкідливих і небезпечних факторів виробничого середовища і трудового процесу, при роботі з якими обов'язкові попередні медичні огляди працівників.

У сільському господарстві вплив на організм людини отрутохімікатів, добрив, збудників інфекційних хвороб тварин і людини, вібрації, шуму, високої температури та ін.

До обов'язків роботодавця з охорони праці входить фінансування та організація проведення попередніх і періодичних медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є необхідність професійного відбору, щорічного обов'язкового медичного огляду осіб віком до 21 року.

Складання списків професій і посад, за якими працівники повинні проходити обов'язкові попередні та періодичні медичні огляди, покладається на службу охорони праці підприємства. Порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій затверджено наказом МОЗ № 246. Цей же нормативний документ містить також перелік шкідливих і небезпечних факторів виробничого середовища і трудового процесу, при роботі з якими обов'язковими є попередні медичні огляди працівників.

Метою заходів з охорони праці в сільському господарстві є створення здорових і безпечних умов праці для працівників. Це включає запобігання та пом'якшення професійних захворювань, нещасних випадків та небезпек, пов'язаних із сільськогосподарським виробництвом, захист працівників від шкідливих речовин і небезпечних виробничих факторів, будь то фізичні, хімічні, біологічні чи психофізичні. Однак унікальна структура, організація та технічні аспекти сільськогосподарського виробництва можуть сприяти підвищенню рівня ризику та робити його особливо небезпечною галуззю [21, с.43-48].

Аграрний сектор характеризується складною взаємодією економічних, організаційних і правових факторів, які формують ефективне сільськогосподарське землекористування. Одним із важливих аспектів є вплив біологічних законів, які діють незалежно від впливу людини та залишають чіткий слід у правовому регулюванні галузі. Основним засобом виробництва в сільському господарстві є земля, обмежений ресурс, який можна використати для підвищення родючості, якщо ним правильно керувати; виробництво сільськогосподарської продукції відбувається на території великого регіону з різними природно-кліматичними умовами; виробничий процес і кінцеві результати не завжди збігаються, і кінцевий продукт часто є проміжним продуктом, який використовується в подальших сільськогосподарських процесах; зайнятість у сільському господарстві, як правило, має сезонний характер. Ці характеристики суттєво впливають на правове регулювання трудових відносин, реалізацію законодавства про охорону праці та захист прав працівників сільськогосподарської галузі.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження узагальнює теоретико-методичні та практичні аспекти, що забезпечують розв'язання наукової задачі щодо обґрунтування конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування України в сучасних реаліях.

Отримані результати дозволили зробити висновки і пропозиції теоретико-методичного та прикладного характеру, спрямовані на відновлення та повноцінне функціонування системи землекористування в конкурентному середовищі.

1. Дослідження зосереджено на вивченні теоретико-методологічних засад конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування. Наведені принципи включають концепції та рамки, які формують основу для розуміння та аналізу конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування. Метою вивчення цих принципів є розуміння факторів, що впливають на конкурентоспроможність сільськогосподарського землекористування, та розробка стратегій її покращення. Забезпечення безпеки суб'єктів господарювання на землі включає орієнтацію на політику «людського фактору», оптимізацію співвідношення продукції рослинництва та тваринництва, покращення екологічного стану земельних ресурсів, сприяння зеленому землеробству, максимізацію прибутку при збереженні якості продукції. і умови землі, а також дотримання законодавства України. Ці принципи мають бути спрямовані на забезпечення сталого та відповідального використання землі та трудових ресурсів у сільськогосподарському виробництві.

2. Під час проведення дослідження висвітлено вплив нормативно-правової бази земельних відносин на різні аспекти землекористування та управління ними. Правова основа забезпечує надійну реєстрацію права власності на землю та переходу права власності, а також захищає права власників землі шляхом забезпечення чесних і прозорих операцій.

Дослідження підкреслює, що розвиток економічної діяльності, пов'язаної із землекористуванням, сприяння інвестиціям та стале землекористування, залежить від наявності належної правової бази. Також наголошується на важливості приділяти увагу екологічному регулюванню при розробці законодавчої бази для запобігання безсистемному використанню земель та процесам деградації.

3. Встановлено, що потреба у належному упорядкуванні земель та ефективному використанні території стає дедалі гострішою, що потребує інноваційних досліджень для підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України. Оцінка конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування передбачає вивчення різноманітних факторів, що впливають на конкурентоспроможність аграрного сектору. Важливе значення має збереження стабільності сільськогосподарського виробництва, для чого необхідні стабільне макро- та мікросередовище, взаємодія суб'єктів господарювання в рамках правового поля, конкуренція між ними за землю, сприятливий інвестиційний клімат як усередині країни, так і для іноземних інвесторів.

Працюючи над підвищенням конкурентоспроможності землекористування, вкрай важливо враховувати численні фактори, такі як економічні, політичні, екологічні та соціальні аспекти. Нині недостатньо уваги приділяється екологічному регулюванню землекористування, що призводить до безсистемного використання та деградації. Для підвищення конкурентоспроможності вкрай важливо знайти баланс між ефективним землекористуванням, регіональним розвитком і бюджетними планами з урахуванням екологічного аспекту.

4. Підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення з огляду на екологічний аспект є невід'ємною частиною державної політики, спрямованої на раціональне використання, охорону та раціональне використання земельних ресурсів. Забезпечення стабільності та конкурентоспроможності

сільськогосподарського землекористування в довгостроковій перспективі, можливе при взаємодії між екологічними та економічними факторами. Таким чином, важливо розробити стратегії, які збалансували б екологічні та економічні міркування для сталого та конкурентоспроможного використання сільськогосподарських земель.

5. Встановлено, що конкурентоспроможність сільськогосподарського землекористування є важливою метою, досягнення якої потребує комплексного підходу. Стратегія конкурентоспроможності має бути зосереджена на формуванні типів землекористування, які сприяють макроекономічній стабільності та конкурентоспроможності, враховуючи потенціал зростання землі, ресурси, регулювання та ефективність. Рішенням для підвищення конкурентоспроможності шляхом координації зусиль місцевої влади та бізнесу може стати розвиток мережі регіональних землевпорядних агентств. Успіх стратегії конкурентоспроможності залежать від ефективної реалізації принципів та створення стійкої, ефективної та інноваційної системи землекористування.

6. В процесі дослідження сформована програма управління земельними ресурсами в сучасних умовах, яка спрямована на сприяння сталому використанню та розвитку земельних ресурсів із захистом прав зацікавлених сторін. Програма фокусується на різних аспектах управління землею, таких як урбанізація, планування землекористування, права власності, регулювання ринку та охорона навколишнього середовища, з кінцевою метою створення прозорої та ефективної системи управління землею. Реалізація Програми сприятиме вирішенню проблем деградації земель, підвищенню ефективності та товарності використання земель, розвитку справедливих земельних відносин. Дотримання планів забудови забезпечить стабільні доходи власників і землекористувачів, а також держави, а також виправдає витрати на грошову оцінку.

7. У роботі окреслено потенційні переваги розвитку та функціонування ринку землі в Україні. Основними перспективами є приплив

іноземних інвестицій, підвищення конкурентоспроможності економіки, позитивний соціально-економічний ефект для стимулювання підприємництва та покращення аграрного сектора. Акцентовано увагу, що розвиток ринку землі призведе до підвищення ефективності виробництва землі, подорожчання землі та більшого задоволення потреб населення щодо ринкових операцій із землею. Розвиток та функціонування ринку землі в Україні розглядається як позитивний крок до економічного зростання та покращення можливостей громадян вільно розпоряджатися своїми земельними ділянками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991р. № 1264-ХІІ. База даних «Земельне законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 02.12.2022).
2. Земельний кодекс України від 19.11.2022р. № 2698-ІХ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96+%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%B4%D0%B8#w1_1 (дата звернення: 02.12.2022)
3. Про плату за землю : Закон України від 03.07.1992р. № 2535-12 // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 38. Ст. 560. (Нормативний документ Верховної Ради України. Закон).
4. Лазарева О.В., Волик Т.Г. Інституціональний розвиток землекористування. *Осінні наукові читання, ЛІІ Міжнародна науково-практична інтернетконференція*. Ч.1. 2020. С. 30-33. м. Дніпро.
5. Про охорону праці: Закон України від 19.08.2022р. № 2694-ХІІ. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення 05.12.2022).
6. Лазарева О. В. Управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського землекористування. *Проблеми економіки*. № 3. 2015. С. 59-64. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2015-3_0-pages-59_64.pdf (дата звернення: 26.12.2022).
7. Логоша Р.В., Мазур К.В., Кричковський В.Ю. Маркетингове дослідження ринку овочевої продукції в Україні: монографія. *ТОВ «ТВОРИ»*. 2021. С. 344.

8. Янчук В.П. Напрями вдосконалення управління земельними ресурсами за ринкової економіки. *Землевпорядний вісник*. №4. 2006. С.57-62.
9. Конституція України від 01.01.2020р., № 254к/96-ВР. URL: (дата звернення 10.12.2022).
10. Дацій О.І., Карбовська Л.О., Каліна І.І., Кавун С.В. Стратегічне управління землями сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. № 2. 2021. С. 10.
11. Глушенкова І.С., Анопрієнко Т.В., Ікошкалда І.В., Трегуб О. М. Управління земельними ресурсами : конспект лекцій. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. 2018. С. 85.
12. Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земельних ділянок: Постанова Кабінету Міністрів від 06.07.2022р. № 1147-2021-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.12.2022).
13. Портер М. Стратегія конкуренції і методика аналізу галузей і діяльності конкурентів. Київ: Основи. 1997. 451 с.
14. Лазарева О.В. Бреславець В.В. Організаційні засади конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування. Економічна наука. *Інвестиції: практика та досвід*. № 9. 2018. С. 63-66.
15. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ. КНЕУ. 2002. С. 624.
16. Багрова І.З., Нефедова О.Р. Складові та фактори конкурентоспроможності. *Вісник економічних наук України*. 2020. № 6. С. 10.
17. Барабась Д. О. Конкурентні стратегії підприємства. Стратегія економічного розвитку України: Науковий збірник. Вип. 2-3. К.: КНЕУ. 2020. С. 208.

18. Гуторов О.І. Напрями формування сталого сільськогосподарського землекористування в умовах трансформації земельних відносин. *Економіка та управління АПК*. 2010. Біла Церква. Вип. 4 (81). С. 28-32.
19. Верлока В.С., Коноваленко М.К., Сиволовська О.В. Стратегічний маркетинг: Навчальний посібник. Харків: УкрДАЗТ, 2007. С. 289.
20. Виноградов О.А. Методи аналізу конкурентоспроможності впровадження інновацій на засадах маркетингу. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 65-73.
21. Гандзюк М.П., Желібо Є.Н., Халімовський М.О. Основи охорони праці: підручник. 2-е вид. К. : Каравела. 2016. С. 405.
22. Горлачук В. В., Семенчук І.М., Лазарева О.В. Організаційно-економічні засади управління процесом раціоналізації використання земель в аграрній сфері : монографія. Іліон, 2014. С. 214.
23. Третяк А. М., Дорош О. С. Управління земельними ресурсами: Навчальний посібник. Вінниця. Нова Книга. 2006. С. 360.
24. Гринченко Т.О. Моніторинг комплексної оцінки родючості ґрунтів України. *Агрохімія і ґрунтознавство*. Харків. 2010. С. 188–190.
25. Гуржій О.І. Землеволодіння. Енциклопедія історії України : у 10 т. за редкол.: В. А. Смолій. Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка. 2005. Т. 3 : Е - Й. С. 336- 672.
26. Березуцький В.В., Бондаренко Т.С., Валенко Г.Г. Основи охорони праці: навч. посіб. Нац. техн. ун-т «Харк. політехн. ін-т». Х. : Факт. 2016. С. 479.
27. Ступницький О.І. Конкурентоспроможність. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. К: Знання України. 2004. Т.1. 760с.
28. Даниленко А.С. Основні напрями удосконалення земельних відносин та їх роль у формуванні стратегії національної продовольчої безпеки України у ХХІ столітті. К.: ІАЕ УААН. 2001. С. 61.

29. Другак В.М. Теоретичні та методичні основи економіки землекористування. К.: ЦЗРУ. 2004. С. 129.
30. Паньків З. П., Наконечний Ю. І. Земельні ресурси. Практикум : навчальний посібник. Львів. ЛНУ імені Івана Франка. 2020. С. 196.
31. Третьак А.М., Гребенник Г.В. Сутність та поняття економіки рекреаційного землекористування у сфері природокористування в умовах нових земельних відносин. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2014. № 1–2. С. 92–101.
32. Коробська А. О. Еколого-економічні засади формування раціонального використання та охорони земельних ресурсів. Інновації в освіті, науці та виробництві: Перша міжнародна науково-практична відео-онлайн конференція, м. Мукачєво, 23–24 листопада 2017 року: тези доповіді. К. 2017. С. 90–91.
33. Коробська А. О. Проблеми становлення ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні. *Економіка АПК*. 2019. №4. С. 106–115.
34. Саблук П.Т. Засади трансформаційних процесів в аграрній сфері. *Національна економіка. Інтелект XXI*. № 4. 2014. С.36
35. Халімон П.В., Оцінка застосування механізмів державного регулювання земельних відносин в Україні на сучасному етапі. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 8. 2016. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1734> (дата звернення 29.11.2022).
36. Лазарева О.В. Парадигма розвитку землеустрою в системі управління землекористуванням. *Економіка АПК*. 2006. № 10. С. 59-63.
37. Радченко Г.О. Раціональне використання земель: поняття та зміст. *Персонал*. 2005. № 8. С. 89–93.
38. Волик Т.Г. Конкурентні засади земельних торгів в сучасних умовах. *Молодий вчений*. 2023. №1 (113). URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal> (у друці).

39. Про схвалення проекту Програми охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів Київської області на 2019-2022 роки. URL: <https://koda.gov.ua/normdoc/pro-skhvallenya-projektu-programi-okhoro-3/> (дата звернення: 27.11.2022).
40. Харченко Т.Б. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств як засіб ринкового реформування економіки. АПЕ. 2003. № 2. С. 70-73.
41. Шибаніна, О. В., Федосєєва Г.С. Формування конкурентних переваг виробників сільськогосподарської продукції на світовому ринку: теоретичний аспект . *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2016. № 2. С. 259-266.
42. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ: станом на 27 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 24.01.2023).
43. Гордієнко В.П. Еколого-економічна ефективність використання земель сільськогосподарського призначення: дисертація. 2010. Суми. С. 243.